

**FABRIKA
ŽEDNIH**

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

CRTA:

FABRIKA ŽEDNIH

SLUČAJ ZRENJANINSKOG
POSTROJENJA ZA PRERADU VODE

Ova studija slučaja je deo zajedničkih napora Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), Nacionalne koalicije za decentralizaciju (NKD), Beogradskog centra za bezbednosnu politiku (BCBP) i Partnera za demokratske promene da podstaknu veće učesče građana u odlučivanju kroz inicijativu „Građani imaju moć”. Izrada ove studije omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj studije je isključivo odgovornost autora i ne predstavlja nužno stavove USAID-a ili Vlade SAD.

NACIONALNA
KOALICIJA ZA
DECENTRALIZACIJU

BCBP

**PARTNERI
SRBIJA**

Impresum

Izdavač:
CRTA
Polekol

Autorke:
Iskra Krstić
Iva Marković
Žaklina Živković

Dizajn i prelom:
Jakov Ponjavić

Mart 2021.

Sadržaj

Uvod	05
Globalna kriza vodnih resursa.....	06
Lokalna kriza vodnih resursa/vodosnabdevanje.....	09
Arsen.....	11
Rasprostranjenost i izloženost.....	12
Uticaji i efekti.....	12
Prevenција i kontrola.....	13
Ostali elementi/minerali najčešće prisutni u vodi – uticaj na zdravlje.....	14
Ključne javne politike vezane za vodosnabdevanje, izmene zakona, strategija i propisa (1990-2020)	16
Institucionalni okvir upravljanja sektorom voda.....	16
Zakonski okvir.....	17
Usklađivanje sa EU i strateška dokumenta.....	18
Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije.....	19
Strategija vodosnabdevanja stanovništva u AP Vojvodini.....	21
Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće.....	21
Politički programi za regulaciju vodosnabdevanja: Program Srbija 2025.....	22
Izveštaj i preporuke fiskalnog saveta iz 2019. godine za 2020. godinu.....	23
Hronološki pregled problema pitke vode i vodovoda u Zrenjaninu i okolini zaključno sa trenutnim stanjem	24
(Ne)odgovornost institucija, transparentnost tokova zloupotreba, poplave obećanja i javno-tajna partnerstv	28
Ozvaničena nevolja – 2004. godina.....	28
Postrojenje iza ćoška – 2006. godina.....	29
Niz neuspelih tendera – 2007, 2008, 2009. godina.....	29
Drugo ugovoreno postrojenje, voda samo što nije – 2012. godina.....	30
Troškovi rastu, traži se pomoć države – 2013. godina.....	30
Država ne garantuje pravo na vodu – 2014. godina.....	32
Novi akteri, stari problemi – 2015. godina.....	33
Konačno garancije države – 2016. godina.....	33
Vrtlog: od probnog rada u pogrešnoj delatnosti do tužbe protiv Ministarstva zdravlja – 2017. godina.....	34
Zakon po meri ugovora – 2018. godina.....	35
Građani tuže odgovorne – 2019. godina.....	36
Hapšenja umešanih i druge eksplozije – 2020. godina.....	38
Dan mrmota na zrenjaninski način – 2021. godina.....	42
Lokalno društveno organizovanje u borbi za vodu	45
Izvori	47

UVOD

Napori da se svim građanima i građankama omogući dostupna i čista pijaća voda, te zaustavi zagađenje otpadnim vodama, od ogromnog su značaja za društvo. Nakon nekoliko decenija zanemarivanja donosioci odluka na nacionalnom i lokalnom nivou prepoznali su važnost problema. U političkim programima kao i u postupcima izvršne vlasti može se videti povećano delovanje na širokom polju zaštite životne sredine, ali i obećanja da će građanima biti omogućeno konkretno pravo na bezbednu vodu.

Na primeru Zrenjanina oslikava se sva opasnost od klijentelizma, investitorski skrojenih zakona i nepostojanja sistema vladavine prava i pravne sigurnosti. Posledice, naravno, najviše pogađaju one koji su odveć ugroženi. Veliki broj onih koji nemaju novca za flaširanu vodu koriste vodu iz vodovoda i time ugrožavaju svoje zdravlje.

Ove godine obeležena je neslavna 17. godišnjica otkad je sanitarna inspekcija zabranila vodu iz gradskog vodovoda za piće i pripremu hrane. Posle zvanične zabrane upotrebe vode problemom se bavilo pet gradonačelnika: Goran Knežević DS 2004-2009, Mileta Mihajlov DS 2009-2012, Goran Knežević SNS 2012, Ivan Bošnjak SNS 2012-2014, Čedomir Janjić SNS 2014-2020. Nakon poplave obećanja, velikog broja istraživanja, pilot-projekata i ugovora, stanovništvo Zrenjanina i danas plaća neispravnu vodu, a na nabavku ispravne vode dnevno potroši oko 20.000 evra!¹

Vrtlog zloupotreba vodi od izmena zakonodavnog okvira i pravilnika, usvajanih da bi se privatnim investitorima retroaktivno omogućilo da legalno vrše usluge prečišćavanja vode i vodosnabdevanja, do konkretnih sumnji na malverzacije i hapšenja u vezi sa javnim nabavkama koje još uvek čekaju sudske epilogе. Hronologija afere je zaista šokantna.

Rešenje u vidu usklađivanja sa ekološkim standardima Evropske unije u oblasti voda je dugoročan proces i zahteva ulaganje od oko deset milijardi evra i trideset godina doslednosti. Bez transparentnosti procesa i demokratske kontrole pretil nam opasnost od zloupotrebe javnih sredstava, ali i izbora loše ili manje kvalitetne tehnologije koja će nas u narednim decenijama „zaključati“ kvalitetom vode ispod standarda koje želimo da obezbedimo.

Ako je za utehu, u mnogim zemljama sveta, uključujući i funkcionalne demokratije EU, upliv logike profita u vodosnabdevanje završio se katastrofalno. Usluga nije isporučena korisnicima i nije zadovoljila osnovne potrebe, a poskupela je i proredila se na mestima gde nije bila dovoljno isplativa privatnim kompanijama. Kada je ta usluga pristup vodi, ulog je pravo na život. Tada bi bogatije države i gradovi u strahu od eskalacije socijalnih nemira otkupljivali nazad javne komunalne delatnosti, plaćali penale i vajkali se zašto nisu učili na tuđim greškama.

Želimo da čitaoca i čitateljku podstaknemo i na pitanja koja nisu stala u ovo istraživanje - od ideje zaštite prava na vodu u zakonodavstvu Srbije, održivog upravljanja prirodnim dobrima, društvenog dogovora oko civilizacijskih tekovina pa sve do preispitivanja modela javno privatnog partnerstva i drugih vidova privatizacije vodosnabdevanja, čak i u uslovima vladavine prava i stroge regulacije.

U nadi da Zrenjanin neće dočekati punoletstvo ove zaista tragične priče i u želji da se ovakvi ili slični slučajevi više ne ponove ni u jednom gradu, ni u jednoj opštini u Srbiji, uradili smo ovo istraživanje.

¹ www.istinomer.rs/ufokusu/zrenjaninci-na-flasiranu-vodu-dnevno-potrose-20-000-evra/

Globalna kriza vodnih resursa

Preko milijardu ljudi nema nikakav pristup pijaćoj vodi. Od ukupno 7,85 milijardi ljudi na svetu, preko tri milijarde nema nikakve sanitarne uslove. Zbog konstantnog nedostatke vode, svakodnevno umire gotovo pet hiljada ljudi.

Oko trećine svetskog stanovništva živi u oblastima sa nepovoljnim ili nestabilnim režimima prirodnih i kaptiranih voda (*water-stressed areas*). Očekuje se da će se to do 2025. odnositi na čitavu polovinu globalne populacije.

Svaka treća osoba, što je oko 2.2 milijarde ljudi, nema bezbedan pristup pijaćoj vodi, govore podaci Ujedinjenih nacija i Svetske zdravstvene organizacije. Odgovarajućim sanitarnim čvorovima pristup nema preko polovine čovečanstva, odnosno 4.2 milijarde ljudi. Čak 785 miliona ljudi prebiva u smeštaju bez instalacija za pijaću vodu. Iako smo duboko zagazili u 21. vek, oko 300.000 dece mlađe od 5 godina svake godine umre od bolesti koje su dobili usled loših sanitarnih uslova, nemogućnosti održavanja higijene ili nebezbedne vode za piće.

Relevantne međunarodne organizacije usvojile su termin kriza vodnih resursa (*watercrisis*) koja zbirno obuhvata sve navedene pojave, od suša na njivama do nestašice vode u domaćinstvima.

- 96,5 odsto ukupne vode je u masama okeana, 1,7 odsto su podzemne vode, dok je vode zaleđene u glečerima i ledu na Grenlandu i Antartiku pre zaoštavanja klimatske krize bilo oko 1,7%.
- Od ukupne vode na Zemlji, samo 2,5 procenata je po terminu slatka, presna voda: 98,8 % te potencijalno pijaće, prirodne vode na Zemljinoj površini je u ledenim kapama, lednicima, močvarama, barama, jezerima, rekama i potocima, kao i u podzemnim vodama i podzemnim izvorima.
- Nešto manje od 0,3% ukupne presne vode je u rekama, jezerima i atmosferi.²

Svetski ekonomski forum je 2015. godine u izveštaju Global Risk Report proglasio krizu vodnih resursa „najvećim rizikom za privredu, prirodu i ljude”.³

Kriza vodnih resursa je tada prvi put zauzela prvo mesto na tabeli merenih rizika. Ona je ispred infektivnih bolesti, oružja za masovno uništenje, međunarodnih sukoba, energetskih kriza, fiskalnih kriza i pucanja balona cena nekretnina. Izbila je na vrh ove neslavne top-liste i ispred nekoliko pojava sa kojima je u tesnoj vezi - uključujući uspeh u prilagođavanju na klimatske promene, gubitak biodiverziteta i kolaps ekosistema, prisilne migracije i prirodne katastrofe (od kojih je čak 90% povezano sa fluktuacijom vodnih režima kakve su poplave i suše po podacima UNISDR).⁴

Krizu vodnih resursa ključno otežavaju klimatske promene, rast stanovništva i intenziviranje poljoprivrede.

Poljoprivreda je aktuelno odgovorna za potrošnju dve trećine vode iz prirode; industrija odgovara za petinu, dok svega oko 10% koriste domaćinstva, a 4% se gubi isparavanjem iz rezervoara.⁵

Svetska banka je pre nekoliko godina iznela pretpostavku da će do 2050. godine privredna proizvodnja morati da se duplira, sa potencijalno pogubnim posledicama po vodne resurse. Najveće rezerve slatke vode, koje se nalaze u podzemnim depozitima, već se preterano isušuju u svim najproduktivnijim poljoprivrednim oblastima

² www.ngwa.org/what-is-groundwater/About-groundwater/information-on-earths-water#:~:text=The%20earth%20has%20an%20abundance,and%20floating%20in%20the%20atmosphere

³ <http://reports.weforum.org/global-risks-2015/>

⁴ www.un.org/en/sections/issues-depth/water/

⁵ www.worldwatercouncil.org/en/water-crisis

(kao što su Centralna dolina u Kaliforniji, Severna kineska ravnica, severna Indija, i američke Velike ravnice), govore podaci Svetskog ekonomskog foruma. Uz to, oko 80% otpadnih voda na svetu vraća se u cirkulaciju u prirodi neprečišćeno, i nakon samo jedne upotrebe.⁶

Kriza vodnih resursa nije nov problem. Ujedinjene nacije su na nju upozoravale još od kraja sedamdesetih godina, i tim povodom organizovale skupove, uključujući UN Konferenciju o vodama (The United Nations Water Conference, 1977), Međunarodnu konferenciju o vodi i životnoj sredini (International Conference on Water and the Environment, 1992) i Zemaljski samit (Earth Summit, 1992. godine).⁷

UN su podstakle i potpisivanje nekoliko međunarodnih ugovora o ujedinjavanju napora za rešavanje krize vodnih resursa. U pitanju su Agenda održivog razvoja 2030 (2030 Agenda for Sustainable Development), Okvirni plan za umanjivanje rizika od katastrofa potpisan u Sendaiju (the 2015-2030 Sendai Framework for Disaster Risk Reduction), Agenda za finansiranje i razvoj potpisana 2015. u Adis Abebi (the 2015 Addis Ababa Action Agenda on Financing for Development) i najpoznatiji - Pariski sporazum potpisan 2015. godine u okviru Okvirne konvencije o klimatskim promenama (the 2015 Paris Agreement within the UN Convention Framework on Climate Change).⁸

Kriza vodnih resursa doprinela je tome da **Skupština Ujedinjenih nacija u julu 2010. godine formalno prepozna pravo na vodu kao ljudsko pravo.** Preciznije, UN je proglasio da svako ljudsko biće ima pravo na „dovoljnu količinu vode za privatne i potrebe domaćinstva, odnosno između 50 i 100 litara vode po osobi dnevno“. Takva voda, kaže se, mora biti „bezbedna za korišćenje, prihvatljiva i dostupna“ tako da njena cena ne prelazi 3% od prihoda domaćinstva. Pristup vodi, takođe, mora biti unutar 1 km od doma, a sakupljanje mora biti takvo da ne traje duže od 30 minuta.⁹

UN je u Rezoluciji o pravu na vodu iz 2010. godine¹⁰ pozvao države i međunarodne organizacije da izdvoje novac, pomognu da se izgrade kapaciteti i razmeni tehnologija kako bi se, posebno u državama u razvoju, svim ljudima obezbedila zdravstveno ispravna, čista, dostupna i pristupačna voda za piće i kanalizacija.

U nekim od pomenutih konvencija i rezolucija Ujedinjenih nacija pravo na vodu je eksplicitno i zaštićeno je kao posebno ljudsko pravo. Istovremeno, **to pravo u većini međunarodnih dokumenata ipak nije izdvojeno kao samostalno već se prati kao izvedeno ljudsko pravo** (na primer, iz prava na zdravlje i prava na adekvatan životni standard). Uopšte uzev, ako se prate pravni aspekti regulisanja prava na vodu u međunarodnom pravu, počev od pre 70 godina, odnosno 1946. godine kada je osnovana Svetska zdravstvena organizacija, uglavnom je teško izdvojiti jasne i eksplicitne podatke. Pravo na vodu se pre svega može posmatrati kao segment drugih ljudskih prava.

Pored prava na vodu koje je koncipirano kao pojedinačno ljudsko pravo ovoj specifičnoj materiji u međunarodnom pravu može se pristupiti iz ugla prava naroda na upotrebu i raspolaganje prirodnim resursima.

Ujedinjene nacije su u martu 2018. godine pokrenule i Međunarodnu deceniju akcije „Voda za održivi razvoj“ koja je proglašena na Svetski dan voda 22. marta i koja će trajati do 2028. (The International Decade for **Action, Water for Sustainable Development**).¹¹

6 <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water>

7 <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water>

8 <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water>

9 <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water>

10 <https://www.refworld.org/docid/4cc926b02.html>

11 <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water/>

Krizu vodosnabdevanja prepoznaje i Evropska unija. U direktivi Evropskog parlamenta i saveta 2000/60/EC¹² uspostavljanja okvira za delovanje zajednice u oblasti politike voda konstatuje se pre svega da:

„Voda nije komercijalni proizvod kao drugi, već nasleđe koje mora biti šticeeno, branjeno i tretirano kao takvo”.

U daljem tekstu navodi se:

„Zaključci Ministarskog seminara o politici Zajednice u oblasti voda iz Frankfurta 1988. su istakli potrebu za legislativom Zajednice koja pokriva ekološki kvalitet. Savet je u svojoj rezoluciji od 28 juna 1988. pozvao Komisiju da podnese predloge za poboljšanje ekološkog kvaliteta površinskih voda u Zajednici. Deklaracija Ministarskog seminara o podzemnim vodama održana u Hagu 1991. uočila je potrebu za akcijom na sprečavanju dugoročnog narušavanja kvaliteta i kvantiteta sirovih voda i zatražila izradu akcionog programa koji je trebalo da se primeni od 2000. godine, sa ciljem održivog upravljanja i zaštite resursa sirove vode. Savet je u svojim rezolucijama od 25. februara 1992 i 20. februara 1995. zatražio akcioni program za podzemne vode i reviziju Direktive Saveta 80/68/EEC od 17. decembra 1979. o zaštiti podzemnih voda od zagađivanja uzrokovanih opasnim materijama, kao delu opšte politike zaštite sirovih voda. Vode u Zajednici su pod rastućim pritiskom zbog neprestanog porasta potreba za dovoljnim količinama vode dobrog kvaliteta za sve namene. Evropska agencija za životnu sredinu je 10. novembra 1995. u svom izveštaju 'Životna sredina u Evropskoj Uniji -1995.' prezentovala stanje, potvrđujući potrebu za akcijom radi zaštite voda Zajednice u kvalitativnom isto kao i u kvantitativnom pogledu. Savet je 18. decembra 1995. usvojio zaključke koji su, između ostalog, zahtevali nacrt nove okvirne direktive koja treba da uspostavi bazne principe održive politike u oblasti voda u EU, pozivajući Komisiju da krene sa pripremom predloga.”¹³

Pod sloganom „Voda je javno dobro, a ne roba” 2012. godine je prvi put upotrebljen mehanizam Evropske građanske inicijative u više zemalja EU. U njemu je zahtevano da se pravo na pijaću vodu uvrsti i u evropske zakone.¹⁴ Ovu građansku inicijativu je podržalo dva miliona ljudi, a Evropska komisija ju je delimično usvojila 2014. godine. Organizatori su istakli da EU čeka ogroman posao na tom planu, do predviđenog cilja čijim ostvarenjem država garantuje vodosnabdevanje svih građana, kao i ukidanje liberalizacije tržišta u oblasti voda i sanitarnih usluga.

Među državama članicama EU predlog da voda kao ljudsko pravo uđe u Ustav podržan je u Italiji, Belgiji i Sloveniji (a samo u Sloveniji taj predlog je i usvojen).

Izmenama Ustava u novembru 2016. godine, Slovenija je zagarantovala da su izvori vode javno dobro kojim upravlja država, te da pitka voda ne može biti predmet sticanja profita:

Član 70a
(pravo na vodu za piće)

Svako ima pravo na vodu za piće.

Vodni resursi su javno dobro kojim upravlja država.

Vodni resursi služe prioriteto održivom snabdevanju stanovništva pijaćom vodom i za snabdevanje domaćinstava, u tom smislu oni nisu tržišna roba.

Snabdevanje stanovništva vodom za piće i vodom za snabdevanje domaćinstava država obezbeđuje preko lokalnih samouprava, direktno i neprofitno.¹⁵

12 http://www.sepa.gov.rs/download/strano/OkvirnaDirektivaOvodamaEU_prectekst.pdf
 13 http://www.sepa.gov.rs/download/strano/OkvirnaDirektivaOvodamaEU_prectekst.pdf
 14 <http://www.jura.kg.ac.rs/index.php/sr/1912.htm>
 15 <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1>

Lokalna kriza vodnih resursa/vodosnabdevanje

Stanje u oblasti snabdevanja stanovništva vodom za piće se „razlikuje po područjima, kako u pogledu izgrađenosti infrastrukture i stepena obuhvaćenosti stanovništva, tako i u pogledu pouzdanosti vodosnabdevanja (po vremenu, količini i kvalitetu)” konstatuje se u Strategiji upravljanja vodama iz 2017. godine.¹⁶

Danas je vodom putem javne infrastrukture snabdeveno 81% stanovništva, odnosno 92% u prestonici, 91% u Vojvodini i 71% u centralnoj Srbiji. Prosečna potrošnja vode po stanovniku je 350l na dan, odnosno 400l u gradovima, a oko 250l u selima.¹⁷ Oko 55% stanovništva, uglavnom u urbanim centrima, ima priključak na kanalizaciju, dok otpadne vode u septičke jame sprovodi preko tri miliona ljudi. Istovremeno, Beograd je jedini glavni grad u Evropi koji nema adekvatan sistem prerade vode.

Starost vodovodne i kanalizacione mreže je veoma visoka, čak preko 50 godina, dok se poddimenzionisanost i preopterećenja beleže naročito u većim naseljima.

Najveći deo postojećeg sistema vodosnabdevanja u Srbiji izgrađen je u periodu 1945-92. godine.¹⁸ Kako se navodi u Strategiji upravljanja vodama iz 2017. godine, FNRJ/SFRJ je u periodu od 1945-1980. godine izgradila vodnu infrastrukturu čija gradnja bi danas aproksimativno vredela 20 milijardi evra. Takvim ulaganjima postignuto je da do 1965. pristup javnom vodovodu dobije 21%, a do 1980. godine 42% stanovništva SFRJ. Već početkom šezdesetih instalacije je imala trećina, a sredinom osamdesetih preko dve trećine stanova u SFRJ.

Nakon intenzivnog perioda ulaganja usledio je tokom osamdesetih period stagnacije, praćen velikim padom ulaganja od početka devedesetih godina do danas. U periodu od 2002. do 2015. priključenost na mrežu javnog vodosnabdevanja porasla je za 5%. No, treba imati u vidu da je u Strategiji prepoznato da do ovog rasta nije došlo zahvaljujući ulaganju u infrastrukturu, već kao rezultat pritiska ruralno-urbanih migracija.

Uprkos smanjenju ulaganja u poslednjih 40 godina, izgrađenost vodnog sistema u Srbiji je natprosečna u odnosu na države sa uporedivim bruto domaćim proizvodom i ekonomskim standardom. U Strategiji se konstatuje da je izgrađenost vodnog sistema nasleđenog iz prethodnog perioda s jedne strane „olakšavajuća okolnost jer se smanjuje obim potrebnih radova za zadovoljavanje svih zahteva koji se postavljaju pred sektor voda,, ali se konstatuje i da „sa druge strane, to stvara probleme, jer trenutna ekonomska moć [Republike Srbije] ne omogućava adekvatno održavanje već izgrađenih vodnih objekata i sistema,,

Srbija beleži velike gubitke u mreži. Po podacima iz Strategije

- 45% proizvedene (tehnološki prerađene) vode koristi se u domaćinstvima,
- 25% u industriji i za javnu potrošnju,
- dok čak 30% odlazi na utroške pri preradi vode i gubitke u mreži, od čega 20% predstavljaju nepovratni gubici.

Po podacima državnog revizora od prošle godine se u mreži javnih vodovoda Srbije godišnje u proseku gubilo više od jedne trećine vode, a kod jedne petine vodovodne mreže gubici premašuju 50 odsto.¹⁹ Slični podaci

¹⁶ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2017/3/1/reg>

¹⁷ Pretpostavljamo da ovaj podatak obuhvata sve tipove potrošnje vode, uključujući industrijsku i poljoprivrednu proizvodnju, kao i gubitke u mreži, po glavi stanovnika

¹⁸ Centar za politike emancipacije (2016) Voda je zajedničko dobro: Prilog za borbu protiv privatizacije vodosnabdevanja, CPE: Beograd

¹⁹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

mogu se naći i u analizama iz ranijih perioda. U pitanju su veliki gubici, naročito u poređenju sa gubicima u razvijenim zemljama koji prosečno iznose 15-20%.

Da bi se dostigao standard opskrbljenosti pijaćom vodom, opremljenost kanalizacijom, te standard prečišćavanja komunalnih voda u razvijenijim zemljama istočne Evrope bila bi potrebna ogromna ulaganja.²⁰ Direkcija za vode Srbije, koja je u sklopu Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, saopštava da se u skladu sa budžetom finansiraju izgradnja i obnova vodnih objekata, pre svega vodovodi, kako bi se unapredilo vodosnabdevanje, odnosno, kako bi se povećao broj stanovnika koji su priključeni na javni vodovod i koji koriste pijaću vodu odgovarajućeg kvaliteta.²¹

Poseban problem vodosnabdevanja u centralnoj Srbiji predstavlja deficit vode za piće, koji je naročito izražen u letnjim mesecima. U Vojvodini, pak, prevladava problem niskog kvaliteta vode.

Osnovni izvor vodosnabdevanja u Srbiji predstavljaju podzemne vode: čak 75% vodosnabdevanja vrši se njihovom eksploatacijom.²² Unutar složenog geološkog područja moguće je izdvojiti posebne hidrogeološke celine gde se akumulacije podzemnih voda formiraju specifično, zavisno od geološke građe terena, pa se u tom smislu, kao posebno navodi **područje Bačke i Banata**.

Kvantitet i kvalitet podzemnih voda veoma je heterogen. Sem zavisnosti od sredine u kojoj je data akumulacija formirana, kvalitet, sastav i nivo zagađenosti voda zavisan je i od režima površinskih voda i klimatskih uslova. S obzirom na povezanost sa površinskim vodama, podzemne vode predstavljaju deo ukupnih vodnih resursa i tako se moraju tretirati u okviru razmatranja vodnog bilansa.

Tri su kategorije problema vezane za kvalitet vode označene u Strategiji. Uticaj režima korišćenja podzemnih voda na njihov kvantitativni status može varirati od značajnog (veoma sporo prihranjivanje i nadeksploatacija) do praktično zanemarivog (eksploatacije podzemnih voda u sredinama koje imaju direktan kontakt sa površinskim vodama). Problem nadeksploatacije podzemnih voda, tj. prekomernog zahvatanja, karakterističan je za Vojvodinu, kao i neodgovarajući kvalitet vode za piće uslovljen prirodnim karakteristikama podzemnih voda i neadekvatnim sadržajem nitrata. Treća kategorija problema vezana je za nedovoljnu zaštićenost izvorišta.

U centralnoj Srbiji je najizraženiji problem zagađivanja površinskih voda. Ako se ne štite pravilno, postoji mogućnost da otpadne vode zagađuju izvorišta pukotinskog tipa. Najveći uzrok zagađenosti vode za piće u Vojvodini su sama izvorišta, koja su podzemnog tipa, zbog prirodnih karakteristika.²³

Jedan od faktora koji se prate u okviru klimatskih promena je da se sa porastom nivoa svetskih mora beleže i promene nivoa podzemnih voda, kao i posledične promene njihovog sastava. Sa rastom nivoa podzemnih voda dolazi do povlačenja ranije nedostupnih materija u više slojeve iz kojih se zahvata voda za piće. Promene nivoa podzemnih voda mogu nastati i kao posledica lokalnih delovanja: hidroelektrana Đerdap je građena u periodu 1962-1974. godine sa posledicama po životnu sredinu.

U pogledu kvaliteta vode za piće, koji nije ujednačen, najopštija konstatacija je da je „fizičko-hemijskih i mikrobioloških neispravnosti [...] zabeleženo na oko 50% kontrolisanih centralnih vodovodnih sistema”²⁴ – što znači da je u proseku kod polovine, u ukupnoj količini ispitivane vode, konstatovana bakteriološki zagađena

20 <https://www.danas.rs/ekonomija/drzava-odustala-od-ideje-da-svi-gradjani-dobiju-kanalizaciju/>

21 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

22 Veljković, Jovičić, 2007: 2 u: Centar za politike emancipacije (2016) Voda je zajedničko dobro: Prilog za borbu protiv privatizacije vodosnabdevanja, CPE: Beograd

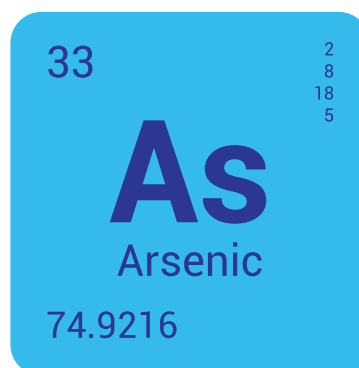
23 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

24 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2017/3/1/reg>

voda. Kao rezultat monitoringa koji obuhvata 159 profila na 84 vodotoka, konstatovan je nedovoljno dobar kvalitet vode. U okviru monitoringa rađene analize uključuju mikrobiološke, saprobiološke i fizičko-hemijske parametre i obavlja se jednom mesečno. Faktičko stanje je potencijalno i gore jer neki vodotoci, zbog limitiranog obima ispitavanja, ostaju van kategorizacija.

Stanovništvo Zrenjanina spada u prvu petinu stanovništva FNRJ/SFRJ koje su snabdevene vodom iz javnog vodovoda do 1965. godine. Kada je 1962. u Zrenjaninu osnovano, za to vreme savremeno, Javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“, stanovništvo Zrenjanina se našlo među prvih 20% stanovnika FNRJ koji su snabdeveni vodom iz javnog vodovoda. Osnovni problem vodosnabdevanja Zrenjanina tiče se upravo povišene koncentracije arsena u vodi. Po nekim tumačenjima arsen je iz dubljih slojeva tla naknadno i dodatno dospelo u kontakt sa ležištima pitke vode upravo posle formiranja akumulacije za hidroelektranu Đerdap.

Profesor Božo Dalmacija, autor Strategije o vodosnabdevanju Vojvodine, je u jednom intervjuu za medije izneo podatak da oko milion i 200 hiljada građana Pokrajine pije vodu sa arsenom. „U većini tih mesta gde ima arsena, voda bi trebalo da bude zabranjena za piće. Nažalost, ta voda se danas pije i nema zabrane, sem u Zrenjaninu i još nekim mestima. Svi vodovodi duž Tise imaju arsena – u Bečeju je zabranjena voda za piće, a na primer, u susednom Novom Bečeju ima arsena, ali nema zabrane“, napominje on.²⁵ „Kada su u pitanju gvožđe, mangan i natrijum, oni nisu direktni izazivači nekih bolesti. Gvožđe i mangan izazivaju da se voda zamuti“. I Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije u procesu pridruživanja EU iz 2020. godine kaže: „Nepridržavanje standarda kvaliteta vode i dalje predstavlja veliku zabrinutost u nekim oblastima, poput one koja se odnosi na arsen. Srbija treba da uloži značajne napore kako bi dalje uskladila svoje zakonodavstvo sa tekovinama EU i ojačala administrativne kapacitete, posebno za praćenje, sprovođenje i međuinstitucionalnu koordinaciju.“²⁶

Arsen

Arsen (As) je prirodna komponenta zemljine kore i široko je rasprostranjen u vazduhu, vodi i zemlji.

Postoji neorganski i organski arsen. **U svom neorganskom obliku arsen je izuzetno toksičan.** Smrtonosna doza iznosi 50 miligrama.

- **Neorganski arsen** se javlja u više oblika, ali u prirodnim vodama, a time i u izvorima vode za piće, uglavnom je prisutan kao
- trovalentni arsen As(III) - (arsenit) daje **veoma otrovne soli**
- **petovalentni arsen As(V)** - (arsenat) prisutan u netoksičnim solima, jakim baktericidima i pesticidima.

²⁵ <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

²⁶ https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf

- **Organski arsen** se, primera radi, nalazi u plodovima mora i nije upadljivo štetan za zdravlje zbog niske koncentracije i zbog toga što se lako eliminiše iz organizma.
- Svetska zdravstvena organizacija (SZO) – nadležna za Međunarodni standard za vodu za piće kao zdravstveno bezbednu-dozvoljenu koncentraciju neorganskog arsena definisala je:
 - 1958. godine: 200 µg/l (0,20 mg/l)
 - 1963. godine: 50 µg/l (0,05 mg/l)
 - 1984 SZO „Uputstva o kvalitetu“ su mnoge zemlje usvojile kao nacionalni standard ili kao privremeni cilj
 - 1993. godine: 10 µg/l (10 mikrograma po litru, odnosno 0,01 mg/l) – važeći standard.

Tehnološki napredne zemlje sa rigoroznijim standardima nastoje da ostvare nultu vrednost.

Rasprostranjenost i izloženost

Najveću opasnost po javno zdravlje arsen predstavlja upravo u kontaminiranim podzemnim vodama. Ljudi bivaju izloženi povišenim nivoima neorganskog arsena pre svega dok piju kontaminiranu vodu, koriste je u pripremi hrane i navodnjavanju prehrambenih useva.

Kontaminacija podzemnih voda arsenom je široko rasprostranjena. Neorganski arsen je u visokim nivoima prisutan u podzemnim vodama niza zemalja, uključujući Argentinu, Bangladeš, Čile, Kinu, Indiju, Meksiko i Sjedinjene Američke Države. Danas je poznato da najmanje 140 miliona ljudi u 50 zemalja pije vodu koja sadrži arsen na nivoima iznad granične vrednosti 10 µg/l (važeći standard SZO).

Opasnost može vrebati i u pojedinim industrijskim procesima. Naime, arsen se koristi u industriji u proizvodnji legura, kao i u preradi stakla, pigmenata, tekstila, papira, metalnih lepkova, sredstava za zaštitu drveta i municije. Arsen je takođe prisutan u procesu štavljenja kože. U ograničenoj meri ima ga u pesticidima, dodacima hrani, duvanu i farmaceutskim proizvodima.

Riba, školjke, meso, živina, mlečni proizvodi i žitarice mogu biti izvori arsena, mada je opasnost od izloženosti hrani, generalno, znatno manja. U plodovima mora arsen se uglavnom nalazi u svom manje toksičnom organskom obliku.

Apsorpcija arsena kroz kožu je minimalna. Zbog toga aktivnosti kao što su pranje ruku, kupanje, pranje veša i slično, vodom koja sadrži arsen ne predstavljaju izraženu opasnost po zdravlje ljudi.

U pogođenim zajednicama bitno je što hitnije sprečavanje daljeg izlaganja arsenu obezbeđivanjem bezbednog snabdevanja vodom za piće.

Uticaji i efekti

Procenu štetnih delovanja arsena na zdravlje otežava činjenica da ne postoji univerzalna definicija bolesti uzrokovanih hroničnim trovanjima arsenom. Simptomi koji ukazuju na oštećenja zdravlja i bolesti uzrokovane arsenom variraju od slučajaja do slučajaja, kako kod pojedinaca, tako i kod različitih grupa stanovništva ili geografskog područja.

- **Simptomi akutnog trovanja** se javljaju bez odlaganja i obično uključuju povraćanje, bol u abdomenu, ozbiljne napade dijareje. Sledi osećaj utrnulosti i peckanje u ekstremitetima, grčevi mišića, a u ekstremnim slučajevima i smrt.
- **Hronična trovanja arsenom** koja su nastala nakon dugotrajnog konzumiranja vode za piće u kojoj je prisutan arsen, umnogome se razlikuju od akutnih trovanja i dugo mogu ostati prikriivena.

Prvi simptomi hronične izloženosti obično se primećuju na koži i uključuju promene pigmentacije, lezije kože i tvrde mrlje na dlanovima i stopalima (hiperkeratoza). Oni se pojavljuju kao posledica minimalne izloženosti od približno pet godina i mogu biti i preteča raka kože.

Trajnija izloženost arsenu preko vode za piće i kroz hranu može dovesti do razvoja različitih oboljenja i porasta učestalosti oboljevanja.

Dugotrajna izloženost arsenu može izazvati i rak bešike i pluća. Međunarodna agencija za istraživanje raka (IARC) klasifikovala je arsen i njegova jedinjenja kao kancerogena i definisala da je arsen u vodi za piće kancerogen za ljude. Povećana opasnost od raka pluća i bešike i rizici od kožnih lezija nisu otkriveni kod vode za piće kod koje je koncentracija arsena manja od 0,05 mg (50 µg).

Ostali štetni efekti po zdravlje koji mogu biti povezani sa dugotrajnim unošenjem neorganskog arsena uključuju razvojne defekte, dijabetes, plućne i kardiovaskularne bolesti. Posebno, infarkt miokarda izazvan arsenom može biti značajan uzrok povećane smrtnosti.

Izloženost u prenatalnom periodu i ranom detinjstvu povezana je sa negativnim uticajima na kognitivni razvoj i povećanom smrtnošću kod mladih. Arsen je dokazano povezan sa lošim ishodima trudnoće i mortalitetom dojenčadi te sa štetnim uticajima na zdravlje dece. Izloženost pre rođenja i u ranom detinjstvu povezana je sa povećanjem smrtnosti u mladosti, odnosno rizikom od višestrukih karcinoma, plućnih bolesti, otkazivanja bubrega i srčanog udara. Brojne studije ukazuju i na negativne uticaje izloženosti arsenu na kognitivni razvoj, inteligenciju i pamćenje.

Odnos između izloženosti arsenu i brojnih zdravstvenih problema nije jednoznačan. U Kini (provincija Tajvan) izloženost arsenu preko vode za piće je pokazala da arsen može da uzrokuje ozbiljnija oštećenja krvnih sudova koja dovode do gangrene, poznate i kao bolest „crna stopala“. Ova bolest nije primećena u drugim oblastima sveta. Međutim, studije u nekoliko zemalja su pokazale da arsen uzrokuje druge, manje teške oblike periferne vaskularne bolesti.

Prevenција i kontrola

Primarna mera prevencije izloženosti arsenu je zakonska zabrana upotrebe kontaminirane vode za piće.

Precizno merenje arsena u vodi za piće, odnosno količine koja je relevantna za zdravlje, **zahteva laboratorijsku analizu koja koristi sofisticirane i skupe tehnike, kao i obučeno osoblje, tako da te analize nisu lako dostupne** u mnogim delovima sveta.

Analitička kontrola kvaliteta i eksterna provera su i dalje problematične. Terenski testovi mogu otkriti visoke nivoe arsena, ali su po pravilu nepouzđani pri nižim koncentracijama. Pouzđanost terenskih metoda još uvek nije u potpunosti potvrđena.

Kontrola arsena je složenija i mora biti rigoroznija tamo gde se voda za piće dobija iz mnogih pojedinačnih izvora (kao što su ručne pumpe i bunari), kako je to uobičajeno u ruralnim područjima. Posle testiranja bunara i pumpi, dobro je jasno obeležiti vodozahvate sa visokim i niskim nivoom arsena: prepoznatljivim bojama kod točjećih mesta. Ako je praćeno preglednom informacijom, ovo može biti efikasno i dostupno prelazno rešenje. Troškovi i zahtevnost postupka uklanjanja arsena iz vode za piće rastu obrnuto proporcionalno opadanju koncentracije arsena. Tehnologija za uklanjanje arsena u vodi za piće iz vodovoda je umereno skupa i zahteva tehničku stručnost. To je neprimenjivo u nekim urbanim područjima zemalja u razvoju, kao i u većini ruralnih područja širom sveta.

Vodozahvate sa visokim procentom arsena (kao podzemne vode) moguće je privremeno ili parcijalno zameniti mikrobiološki bezbednim, kao što su kišnica i prečišćene površinske vode. Voda sa prihvatljivim nivoom arsena se koristi za piće, kuvanje i navodnjavanje, dok se ona sa visokim udelom preusmerava za druge namene: kupanje i pranje odeće i tehničke potrebe.

Za dugoročno rešenje potrebno je instaliranje sistema za uklanjanje arsena iz vode. Oni mogu biti centralizovani, u vidu fabrika vode, ili kućni. Jednostavne tehnologije za domaćinstva koje uklanjaju arsen iz vode su retke, one uključuju reverznu osmozu i dokazano su primenjive i u svakom drugom okruženju. Njihova trajnost je upitna.

Neophodno je obezbediti i odgovarajuće odlaganje uklonjenog arsena. Takođe, potrebne su dugoročne akcije kako bi se smanjila izloženost lokacije industrijskim procesima.

Ostali elementi/minerali najčešće prisutni u vodi – uticaj na zdravlje

Fe (gvožđe) *Dozvoljena max. koncentracija gvožđa u pijaćoj vodi je 0,3 mg/l.* Mala količina rastvorenog gvožđa u pijaćoj vodi ne predstavlja opasnost.

Jedinjenja gvožđa, koja se obično nalaze u stenama i zemljištu, lako su rastvoriva u vodi, posebno u kiseloj vodi. Zemljina kora je glavni izvor gvožđa, pa zbog toga gvožđe postoji u mnogim podzemnim vodama. Voda može takođe sadržati gvožđe zbog korodiranog metala u cevima i pumpama.

Izloženo vazduhu, *fero gvožđe oksidiše u feri gvožđe*, a višak feri gvožđa nanosi štetu vodovodnom sistemu i uređajima u njemu.

Otklanjanje gvožđa može biti jedno od više teških zadataka u prečišćavanju vode. Omekšivači vode mogu ukloniti gvožđe u rastvorljivom fero-stanju ako bakterije nisu prisutne. Neki kvalitetni sistemi za omekšavanje vode mogu otkloniti fero gvožđe u koncentracijama do 25 mg/L.

Dva najčešća metoda uklanjanja gvožđa su katalitičko-oksidirajući filteri i oksidaciono-filtracioni sistemi. Ako je gvožđevita bakterija prisutna, onda hlorisanje ili ozoniranje takođe mogu biti potrebni.

U pripremi hrane se nekad javlja čineći namirnice crnim i mastiljavim, a neretko stvara i neprijatan ukus metala.

Mn (mangan) *Dozvoljena max koncentracija mangana u pijaćoj vodi je 0,05 mg/l.*

Gvožđe i mangan se često mere zajedno zato što imaju slične osobine i načine tretmana.

Male koncentracije od 0,1 mg/l gvožđa ili mangana mogu stimulisati rast određenih bakterija u rezervoarima, filterima i vodovodnim cevima. Koncentracije mangana veće od 0,5 mg/L mogu davati ukus metala hrani i vodi i mogu uticati na stvaranje štetnih naslaga na hrani tokom kuvanja.

Na (natrijum) *Dozvoljena max koncentracija natrijuma u pijaćoj vodi je po EU 200 mg/l.* (naši propisi 150 mg/l) Natrijum spada u najzastupljenije elemente u podzemnim i prirodnim vodama. On je prirodni sastojak sirove vode, ali je njegova koncentracija dodatno povećana industrijskim zagađenjem, kao što je tretman puteva solima zimi, spiranje kišnicom i rastvori sapuna i deterdženata.

Natrijum je neophodan za funkcionisanje organizma, ali je u visokim koncentracijama (čak i ispod granice ukusa) štetan u vodi za piće, naročito za osobe koje pate od kardioloških, bubrežnih i bolesti organa za cirkulaciju. Potvrđeno je da natrijum povećava krvni pritisak.

KLJUČNE JAVNE POLITIKE VEZANE ZA VODOSNABDEVANJE, IZMENE ZAKONA, STRATEGIJA I PROPISA (1990-2020)

Institucionalni okvir upravljanja sektorom voda

Institucionalni okvir upravljanja sektorom voda definisan je Ustavom i zakonima Republike Srbije.

Po Zakonu o ministarstvima za vodu i vodne resurse nadležno je **Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede**. Nadležno ministarstvo vodama upravlja preko posebnog organa – **Republičke direkcije za vode**.²⁷

Republička direkcija za vode, kao organ uprave u sastavu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, obavlja poslove državne uprave i stručne poslove koji se odnose na: politiku vodoprivrede, višenamensko korišćenje voda, vodosnabdevanje, izuzev distribucije vode, zaštitu od voda, sprovođenje mera zaštite voda i plansku racionalizaciju potrošnje vode, uređenje vodnih režima, praćenje i održavanje režima voda koji čine i presecaju granicu Republike Srbije, inspekcijski nadzor u oblasti vodoprivrede i druge poslove određene zakonom (Zakon o ministarstvima, Član 5).

Za sektor voda je nadležno i **Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave** koje reguliše rad javnih komunalnih preduzeća koja se bave vodosnabdevanjem i odvodom otpadnih voda.

Relevantne su i odluke **Ministarstva zdravlja** koje po Članu 18 Zakona o ministarstvima vrši „zdravstveni i sanitarni nadzor u oblasti zaštite stanovništva od zaraznih i nezaraznih bolesti, zdravstvene ispravnosti životnih namirnica i predmeta opšte upotrebe u proizvodnji i prometu, javnog snabdevanja stanovništva higijenski ispravnom vodom za piće i drugim oblastima određenim zakonom; kontrolu sanitarno-higijenskog stanja objekata pod sanitarnim nadzorom i sredstava javnog saobraćaja; sanitarni nadzor nad licima koja su zakonom stavljena pod zdravstveni nadzor, kao i nadzor nad postrojenjima, uređajima i opremom koja se koristi radi obavljanja delatnosti pod sanitarnim nadzorom; utvrđivanje sanitarno-higijenskih i zdravstvenih uslova objekata pod sanitarnim nadzorom u postupcima izgradnje ili rekonstrukcije i redovnu kontrolu nad tim objektima; sanitarni nadzor na državnoj granici, kao i druge poslove određene zakonom”.

Ministarstvo zaštite životne sredine zaduženo je za regulisanje sistema zaštite i održivog razvoja sektora voda, prekomernog zagađenja voda i upravljanja otpadom. Detaljnije, Član 6. Zakona o ministarstvima definiše da „Ministarstvo zaštite životne sredine obavlja poslove državne uprave koji se odnose na: osnove zaštite životne sredine, sistem zaštite i unapređenja životne sredine, nacionalne parkove, inspekcijski nadzor u oblasti zaštite životne sredine, primenu rezultata naučnih i tehnoloških istraživanja i istraživanja razvoja u oblasti životne sredine, sprovođenje Konvencije o učešću javnosti, dostupnosti informacija i pravu na pravnu zaštitu u oblasti životne sredine, zaštitu prirode (...) klimatske promene, prekogranično zagađenje vazduha i vode, zaštitu voda od zagađivanja radi sprečavanja pogoršanja kvaliteta površinskih i podzemnih voda, utvrđivanje uslova zaštite životne sredine u planiranju prostora i izgradnji objekata, zaštitu od velikog hemijskog udesa i učešće u reagovanju u slučaju hemijskih udesa (...) upravljanje hemikalijama i biocidnim proizvodima, sprovođenje Konvencije o hemijskom oružju u skladu sa zakonom, upravljanje otpadom, izuzev radioaktivnim otpadom, stvaranje uslova za pristup i realizaciju projekata iz delokruga tog ministarstva koji se finansiraju iz sredstava pretpripravnih fondova Evropske unije, donacija i drugih oblika razvojne pomoći, odobravanje prekograničnog prometa otpada i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta, kao i druge poslove određene zakonom.”

²⁷ Zakon o ministarstvima, „Sl. glasnik RS”, br. 128/2020) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ministarstvima.html

Ministarstvo zaštite životne sredine upravlja **Agencijom za zaštitu životne sredine**. Rad Agencije ne samo što utiče na formiranje institucionalnog okvira u domenu sektora voda, već je i od neposrednog značaja za konkretnu problematiku, budući da zakon definiše da Agencija vrši sledeće delatnosti: „razvoj, usklađivanje i vođenje nacionalnog informacionog sistema zaštite životne sredine (praćenje stanja činilaca životne sredine kroz indikatore životne sredine; registar zagađujućih materija i dr); sprovođenje državnog monitoringa kvaliteta vazduha i voda, uključujući sprovođenje propisanih i usaglašenih programa za kontrolu kvaliteta vazduha, površinskih voda i podzemnih voda prve izdani i padavina; upravljanje Nacionalnom laboratorijom; prikupljanje i objedinjavanje podataka o životnoj sredini, njihovu obradu i izradu izveštaja o stanju životne sredine i sprovođenju politike zaštite životne sredine; razvoj postupaka za obradu podataka o životnoj sredini i njihovu procenu; vođenje podataka o najboljim dostupnim tehnikama i praksama i njihovoj primeni u oblasti zaštite životne sredine; saradnju sa Evropskom agencijom za zaštitu životne sredine (EEA) i Evropskom mrežom za informacije i posmatranje (EIONET), kao i druge poslove određene zakonom" (Zakon o ministarstvima, Član 6).

Iz institucionalnog okvira koji je postavljen na ovaj način, u Srbiji nije omogućeno integralno upravljanje vodama, što je osnovni princip. Dodatno, podela nadležnosti na više ministarstava i direkcija, u sistemu u kojem ne postoji multisektorska saradnja niti institucionalni dijalog, ovo proizvodi veliki broj problema.

Zakonski okvir

Najvažniji zakon koji uređuje predmetnu oblast je Zakon o vodama. Njime se definiše „pravni status voda, integralno upravljanje vodama, upravljanje vodnim objektima i vodnim zemljištem, izvori i način finansiranja vodne delatnosti, nadzor nad sprovođenjem ovog zakona, kao i druga pitanja značajna za upravljanje vodama" (kako je definisano u Članu 1).²⁸

Vrste voda na koje se Zakon o vodama odnosi su „sve površinske i podzemne vode na teritoriji Republike Srbije, uključujući termalne i mineralne vode, osim podzemnih voda iz kojih se mogu dobiti korisne mineralne sirovine i geotermalna energija, uključujući i „vodotoke koji čine ili presecaju državnu granicu Republike Srbije, kao i njima pripadajuće podzemne vode, ako posebnim zakonom nije drukčije propisano”.

Ovim zakonom vode su definisane kao prirodno bogatstvo u svojini Republike Srbije. Vode i vodno zemljište su definisani i kao javno vodno dobro koje je neotuđivo; međutim, zakon propisuje da se na javnom vodnom dobru može steći pravo korišćenja, a na vodnom zemljištu u javnoj svojini (od 2016. godine) i pravo zakupa.²⁹

(Vodni resursi su u prethodnom periodu, u FNRJ, te kasnije u SFRJ, bili prepoznati kao opštenarodna imovina, u skladu sa Članom 14 Ustava FNRJ iz 1945. godine koji je glasio: „Sva rudna i druga blaga u utrobi zemlje, vode, uključujući mineralne i lekovite, izvori prirodne snage, sredstva železničkog i vazdušnog saobraćaja, pošta, telegraf, telefon i radio jesu opštenarodna imovina". Ovaj status voda je zadržala i u Ustavu iz 1974. godine.³⁰)

Zakonom o zaštiti životne sredine „uređuje se integralni sistem zaštite životne sredine kojim se obezbeđuje ostvarivanje prava čoveka na život i razvoj u zdravoj životnoj sredini i uravnotežen odnos privrednog razvoja i životne sredine u Republici Srbiji”.³¹ Ovaj zakon pravno definiše životnu sredinu, i to kao skup prirodnih

28 <http://www.rdvode.gov.rs/lat/zakoni.php>

29 Službeni glasnik RS, br.j 101/2016

30 Član 12. Ustava SFRJ iz 1974. glasi: „Sredstva za proizvodnju i druga sredstva udruženog rada, proizvodi udruženog rada i dohodak ostvaren udruženim radom, sredstva za zadovoljavanje zajedničkih i opštih društvenih potreba, prirodna bogatstva i dobra u opštoj upotrebi društvena su svojina.„ Ustav SFR Jugoslavije / Constitution of the SFR of Yugoslavia. Službeni list SFRJ, br. 9, čl. 281 st. 1, dostupan na <http://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0352-37139911023P>

31 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2004/135/8/reg>

stvorenih vrednosti čiji kompleksni međusobni odnosi čine okruženje, odnosno prostor i uslove za život. On određuje i pravni pojam **kvaliteta** životne **sredine**, kao stanje životne sredine koje se iskazuje fizičkim, hemijskim, biološkim, estetskim i drugim indikatorima.

Član 4 Zakona o životnoj sredini određuje subjekte sistema zaštite životne sredine, odnosno, institucije odgovorne za očuvanje i unapređenje stanja životne sredine u koje ubraja: Republiku Srbiju, autonomnu pokrajinu, opštinu, odnosno grad (jedinicu lokalne samouprave), preduzeća, druga domaća i strana pravna lica i preduzetnici koji u obavljanju privredne i druge delatnosti koriste prirodne vrednosti, ugrožavaju ili zagađuju životnu sredinu (pravna i fizička lica), naučne i stručne organizacije i druge javne službe, građane, grupe građana, njihova udruženja, profesionalne ili druge organizacije.

Zakonom se definiše da su subjekti sistema zaštite životne sredine dužni da čuvaju i unapređuju životnu sredinu. Pojedine subjekte sistema zaštite životne sredine pravno definišu posebni zakoni.

Zakonom o lokalnoj samoupravi, kaže se u Članu 1 ovog zakona, uređuju se jedinice lokalne samouprave, kriterijumi za njihovo osnivanje, nadležnosti, organi, nadzor nad njihovim aktima i radom, zaštita lokalne samouprave i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava i dužnosti jedinica lokalne samouprave. U ingerenciji lokalne samouprave nalaze se komunalna preduzeća.³²

Zakon o komunalnim delatnostima bliže određuje komunalne delatnosti. Vodeći se odredbama ovog zakona, jedinice lokalne samouprave određuju uslove obavljanja i razvoj komunalnih delatnosti i poveravaju operacionalizaciju aktivnosti javnim komunalnim preduzećima (ili, po istom zakonu, drugim preduzećima ili privrednim delatnicima). Ovaj zakon uređuje i delatnost prečišćavanja i distribucije vode stanovništvu, kao i prečišćavanje i odvođenje atmosferskih i otpadnih voda.³³

Zakon o javnim preduzećima reguliše upotrebu, upravljanje, zaštitu i razvoj vodnih dobara, te delatnosti od strateškog značaja neophodne za rad državnih organa i jedinica lokalne samouprave.³⁴

Usklađivanje sa EU i strateška dokumenta

U kontekstu procesa pridruživanja Evropskoj uniji Republika Srbija se obavezala na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva sa direktivama EU. Ova obaveza odnosi se i na zakone, propise i mere koje regulišu oblasti vodoprivrede i zaštite životne sredine.

Osnovni strateški dokument koji uspostavlja oblast vodoprivrede na nivou EU jeste **Okvirna direktiva o vodama** (na snazi od 22. decembra 2000. godine) koja obuhvata pitanje održivog načina korišćenja i zaštite voda, ali i pitanje upravljanja vodnim resursima u obuhvatu međunarodnih rečnih basena u Evropi.³⁵

Srbija se pored Okvirne direktive o vodama obavezala i na usklađivanje sa onim direktivama koje nalažu standard kvaliteta voda za piće i voda za kupanje, odgovarajuće standarde uticaja na podzemne vode kao i nadzor nad izvorima zagađenja: komunalne otpadne vode, industrijske emisije, nitratne supstance iz poljoprivredne delatnosti, itd.

U ovom kontekstu su relevantne i Direktiva saveta 91/271/EEC od 21. maja 1991. koja se odnosi na prečišćavanje urbanih otpadnih voda, Direktiva saveta 98/83/EC od 3. novembra 1998. o kvalitetu vode

32 <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2007/129/2/reg>

33 <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2011/88/2/reg>

34 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_preduzecima.html

35 <http://www.rdvode.gov.rs/lat/direktive-eu.php>

namenjene za ljudsku potrošnju, Nitratna direktiva (Direktiva saveta od 12. decembra 1991. koja se odnosi na zaštitu voda od zagađivanja uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora (91/676/EEC).

Za implementaciju specifičnih direktiva vezanih za **Okvirnu direktivu o vodama** je i **Direktiva o vodi za piće**.³⁶ **Nacionalna strategija aproksimacije u oblasti životne sredine** usvojena je 2011. godine, a 2012. godine **Strategija aproksimacije za sektor voda**.

Vlada Republike Srbije je 2014. godine usvojila dokument **Status i planovi prenošenja i sprovođenja pravnih tekovina EU za poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promene**. Ovaj akt, rezultat sporazuma između Srbije i Evropske komisije, načelno se bavi pitanjem mogućnosti Srbije za implementaciju EU standarda u oblasti zaštite životne sredine po pitanjima upravljanja vodama, upravljanja otpadom, industrijskog zagađenja, klimatskih promena, itd. Takođe, dokument se bavi redizajnom upravljačkog okvira u sektoru voda.

U toku je izrada **Plana upravljanja vodama za sliv reke Dunav na teritoriji Republike Srbije (2021-2027)** čije usvajanje je planirano u decembru 2021. Ovaj plan nastao je na tragu Nacrta plana upravljanja vodama za sliv reke Dunav koji je izradio Institut za vodoprivredu „Jaroslav Černi” u decembru 2014. godine.

U ovom kontekstu relevantan je i dokument J.P. Srbija vode iz 2019. godine, **Izveštaj o značajnim pitanjima u oblasti upravljanja vodama u Republici Srbiji**, u kome su obrađena pitanja organskog zagađenja površinskih voda, zagađenja površinskih voda nutrijentima, zagađenja površinskih voda hazardnim supstancama, hidromorfoloških promena i pritisaka na količinu i kvalitet podzemnih voda.

Kontrola i kvalitet pijaće vode i usklađenost sa evropskim zakonima su u nadležnosti Ministarstva zdravlja. Međutim, još nije donet zakon o vodi za ljudsku upotrebu i građani nisu adekvatno i pravovremeno informisani o kvalitetu voda iz javnih vodovoda.³⁷

Izveštaj o napretku koji je Evropska komisija objavila u oktobru 2020. godine sadrži kritike upućene Srbiji u oblasti kvaliteta vode. Nevladina inicijativa Pravo na vodu napominje da je oblast zaštite voda u Srbiji najobimnija i najzanemarenija u okviru zaštite životne sredine.³⁸

Kako se u Izveštaju navodi: „Nivo usklađenosti sa pravnim tekovinama EU o kvalitetu vode je umeren. Unapređenje rada lokalne samouprave, posebno u delu upravljanja i održavanja vodnih objekata i postrojenja za preradu otpadnih voda, mora biti prioritet”.³⁹

Evropska komisija ističe da je Unija od 2004. godine dala više od 400 miliona evra finansijske pomoći Srbiji za zaštitu životne sredine, a da je iz budžeta Srbije obezbeđeno još 200 miliona evra za tu oblast. S obzirom na opsežne potrebe u Srbiji, EU će nastaviti da daje prioritet toj vrsti investicija i u narednom finansijskom periodu do 2027. godine: „Više od polovine ovih ukupnih sredstava uloženo je u projekte upravljanja vodama i prečišćavanja otpadnih voda. Ova sredstva su bespovratna, ona su direktan doprinos EU”.⁴⁰

Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije

Jedan od najvažnijih dokumenata koji regulišu sektor vodosnabdevanja je **Strategija upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije do 2034. godine** („Sl. glasnik RS”, br. 3/2017) koju je izradio Institut za vodoprivredu „Jaroslav Černi”, a usvojila Vlada Srbije 2017. godine.

36 www.rdvode.gov.rs

37 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

38 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

39 https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf

40 <https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

Kako je objašnjeno u Uvodnom delu dokumenta: „Strategija predstavlja planski dokument kojim se utvrđuju dugoročni pravci upravljanja vodama na teritoriji Republike Srbije” po principima održivog razvoja, odnosno, reguliše „obavljanje vodne delatnosti u njenim osnovnim oblastima (uređenje i korišćenje voda, zaštita voda od zagađivanja i uređenje vodotoka i zaštita od štetnog dejstva voda) kao i ostali neophodni poslovi i aktivnosti za funkcionisanje i razvoj (finansiranje, monitoring i dr)”.

Sama Strategija je izrađena je na osnovu važećeg Zakona o vodama i relevantnih podzakonskih akata. Donosilac propisuje da ona mora biti usklađena sa ostalim strateškim dokumentima koja važe na teritoriji Republike Srbije iz oblasti prostornog planiranja, održivog razvoja, održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara, zaštite životne sredine i drugih. U Uvodu se precizira da je Strategija „dokument na osnovu kojeg će se sprovesti reforme sektora voda, kako bi se dostigli potrebni standardi u upravljanju vodama, uključujući i organizaciono prilagođavanje i sistemsko jačanje stručnih i institucionalnih kapaciteta na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou”.⁴¹

Strategija je izrađena na osnovu istraživanja koja obuhvataju;

- 1) ocenu postojećeg stanja upravljanja vodama;
- 2) ciljeve i smernice za upravljanje vodama;
- 3) projekciju razvoja upravljanja vodama;
- 4) mere za ostvarivanje utvrđenih ciljeva upravljanja vodama.

„Analizama i projekcijom razvoja obuhvaćen je period do 2034. godine u kom se očekuje značajno unapređenje stanja u sektoru voda koje će se odvijati u skladu sa društvenim i ekonomskim mogućnostima države, uz uvažavanje standarda Evropske Unije u oblasti voda. Polazeći od ocene postojećeg stanja, može se zaključiti da u periodu do 2034. godine nije ostvarivo postizanje svih standarda koji važe za zemlje članice EU. Najveći stepen usklađenosti očekuje se u delu vodne delatnosti koji se odnosi na korišćenje vode za ljudsku potrošnju, dok će za dostizanje propisanih standarda u delu koji se odnosi na zaštitu voda od zagađivanja biti potreban duži period. Razmatrani period je veoma dug iz aspekta predviđanja društveno-političkih, ekonomskih, fiskalnih i ostalih uslova poslovanja i za ovaj period na državnom nivou ne postoje okvirne projekcije. Međutim, s obzirom na činjenicu da vodni sistemi imaju veoma dug vek trajanja i da se moraju dugoročno planirati neophodno je razmatrati ovako dug period. Makroekonomske projekcije koje se odnose na rast bruto društvenog proizvoda i rast investicija u Republici Srbiji, a koje su osnov za planiranje razvoja, postoje za period od deset godina. Upravo zato su u ovom dokumentu aktivnosti koje treba realizovati u desetogodišnjem periodu date na detaljnijem, a za kasniji planski period na opštem nivou.”

U Strategiji se navodi da su **javna komunalna preduzeća potkapacitirana u pogledu ljudskih resursa** i naročito naglašava da u njima nema dovoljno stručnih zaposlenih. Umesto da bude rešen, ovaj problem je dodatno pogoršan zabranom zapošljavanja u javnom sektoru koja je uvedena Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o budžetskom sistemu 2013. godine i važila je do početka 2021. godine.

Autori Strategije problematizuju i nedovoljnu opremljenost pojedinih vodoprivrednih preduzeća mehanizacijom.

⁴¹ Strategija upravljanja vodama na teritoriji republike Srbije do 2034. <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2017/3/1/reg>

Autori Strategije, takođe, iznose ocenu da građani plaćaju neadekvatno nisku cenu vode koju nazivaju i „socijalnom”. Strategija se, s tim u vezi, zalaže za formiranje ekonomske cene vode u čiji obračun bi trebalo uneti poslovne rashode, rashode za izgradnju, sanaciju i rekonstrukciju objekata za snabdevanje vodom za piće i nabavku opreme, dobit privrednog subjekta koji obavlja delatnost snabdevanja vodom za piće sistemom javnog vodovoda i naknadu za korišćenje vode. Kao primer ekonomske cene vode navodi se suma od 1.35 evra po kubnom metru vode.

U istraživanju „Voda je zajedničko dobro” Centra za politike emancipacije ovaj pristup, čija operacionalizacija po predlozima iz Strategije obuhvata „ažurnu naplatu usluga”, korišćenje sredstava iz EU fondova, te „značajno ulaganje privatnog kapitala, kao i prikupljanje najvećeg obima sredstava potrebnog za funkcionisanje sektora voda obezbeđivanjem ekonomske cene vode na principu punog povratka troškova i tzv. načela **korisnik plaća i zagađivač plaća, kritikuje se kao pokazatelj tendencija komercijalizacije i komodifikacije pijaće vode.**⁴²

Strategija vodosnabdevanja stanovništva u AP Vojvodini

Strategija vodosnabdevanja i zaštite voda u AP Vojvodini usvojena je 2009. godine. U njoj izradi i pratećim javnim raspravama učestvovali su Pokrajinski sekretarijat za zaštitu životne sredine, Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj, Pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu i Pokrajinski sekretarijat za zdravstvo, kao i nekoliko vojvođanskih ogranaka JKP „Vodovod i kanalizacija”. U samoj Strategiji definisani su problemi za koje su izrađivači u uvodu konstatovali da bi ih trebalo rešiti u narednih 20 godina.

U rezimeu Strategije konstatuje se da „u Vojvodini postoje uslovi za dugoročan održiv razvoj izvorišta u cilju zadovoljavanja potreba stanovništva u vodi za piće” ukoliko se zadovolje načela organizovanog i racionalnog upravljanja vodnim resursima, a vodom gazduje organizovano i racionalno.

Istovremeno se ukazuje na to da su „vode resursa koje su trenutno u upotrebi takvog kvaliteta koji zahteva mnogo složenije tehnološke postupke prerade nego što je to slučaj u većini naselja”. U tom smislu se apostrofira kako je procenat neispravne vode za piće u 2006. godini bio čak 77-100% po fizičko-hemijskim parametrima i 8-33% za mikrobiološke parametre.

Pored usavršavanja tehnološkog procesa prerade vode, u Strategiji za Vojvodinu predlaže se i **upotreba novih izvorišta**. U tom cilju se predlažu hidrogeološka istraživanja perspektivnih oblasti, budući da je postojeći stepen istraženosti (2009. godine) ocenjen kao „veoma nizak”.

Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće

Pravilnikom koji je usvojen 1999. godine se propisuju dozvoljeni parametri vode za piće koja služi za javno snabdevanje stanovništva ili za proizvodnju namirnica namenjenih prodaji (u daljem tekstu: vode za piće; Član 1).⁴³

Krajem aprila 2019. godine Ministarstvo zdravlja je izmenilo Pravilnik o higijenskoj ispravnosti vode za piće podižući vrednost dozvoljenih količina amonijaka, bora, hlorida i natrijuma, izraženo u miligramima po litru vode.

42 Centar za politike emancipacije (2016) Voda je zajedničko dobro: Prilog za borbu protiv privatizacije vodosnabdevanja, CPE: Beograd
43 Član 1, „Sl. list SRJ”, br. 42/98 i 44/99 i „Sl. glasnik RS”, br. 28/2019) <https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-higijenskoj-is-pravnosti-vode-pice.html>

Maksimalno dopuštene koncentracije su povećane:

- **amonijak:** sa 0,1 mg/l na 0,5 miligrama po litru (mg/l) vode,
- **bor:** sa 0,3 mg/l na 1 mg/l,
- **natrijum:** sa 150 mg/l na 200 mg/l,
- **hloridi:** sa 200 mg/l na 250 mg/l.

Navedeni parametri objavljeni u novom Pravilniku o higijenskoj ispravnosti vode su identični onima koji su propisani u državama EU i usklađeni su sa preporukama SZO.

Stručnjaci tvrde da nema nikakvih opasnosti za zdravlje ljudi. Božo Dalmacija, profesor na prirodno-matematičkom fakultetu u Novom Sadu, izjavio je za N1 da je Pravilnik promenjen zbog svih mesta u Vojvodini gde je voda veoma loša, a predložen je upravo zato što su domaći standardi bili previše strogi u odnosu na EU i SZO. Novi Pravilnik će izgradnju postrojenja za pripremu vode za piće, a posle i upotrebnu cenu vode, učiniti dostupnijom (u skladu sa gorenavedenim podatkom da cena izgradnje postrojenja za preradu raste sa porastom standarda čistoće vode koji se želi postići). Dok je po starom Pravilniku bilo potrebno oko 1,2 milijarde evra za sva postrojenja u Vojvodini, po novom je investicija procenjena na oko 700 miliona evra.

Politički programi za regulaciju vodosnabdevanja: Program Srbija 2025

Krajem 2019. godine je medijski najavljen i zvanično predstavljen investicioni program „Srbija 2025“.

Po prvobitnim najavama program je predviđao da će (u okviru deset razvojnih linija) do 2025. godine celokupno stanovništvo dobiti pristup kanalizaciji i vodovodu i da će (bez investicija u Beograd) biti „težak“ čak tri milijarde evra. Na zvaničnom predstavljanju je početkom 2020. godine najavljeno da je za vodovod i kanalizaciju predviđeno čak milijardu evra.

U dnevnom listu Danas je tom prilikom izašao članak u kom se konstatuje da je prema analizi Fiskalnog saveta za proširenje i rehabilitaciju kanizacione mreže potrebno 2,5 milijarde evra, za izgradnju postrojenja za prečišćavanje voda 1,3 milijarde evra, dok za vodovodnu mrežu, fabrike vode i otvaranje novih izvorišta vode treba izdvojiti 1,5 milijarde evra.⁴⁴

Ukupno se radi o sumi od oko 5 milijardi evra, odnosno, prosečno milijardu evra godišnje. Po naknadnim najavama Srbija će do 2025. u proširenje i rehabilitaciju kanizacione mreže, izgradnju postrojenja za prečišćavanje voda, izgradnju fabrika voda i otvaranje novih vodoizvorišta uložiti ukupno milijardu, odnosno, 200 miliona evra godišnje.

Redakcija dnevnih novina Danas⁴⁵ je početkom 2020. godine pokušala da od Predsedništva i Ministarstva finansija sazna „da li navedena suma uključuje i izdvajanja lokalnih samouprava i u kom iznosu, ali nije dobila odgovor,“.

44 <https://www.danas.rs/ekonomija/drzava-odustala-od-ideje-da-svi-gradjani-dobiju-kanalizaciju/>
45 <https://www.danas.rs/ekonomija/drzava-odustala-od-ideje-da-svi-gradjani-dobiju-kanalizaciju/>

Još zanimljivije od toga, Transparentnost Srbija saopštila je u februaru iste godine da investicioni plan „Srbija 2025” zapravo i ne postoji, budući da Vlada Srbije „nije usvojila nijedan konkretan akt koji bi se odnosio na plan, program ili strategiju pod nazivom „Srbija 2025” kako je preneo Insajder.⁴⁶

Transparentnost Srbija je ukazala na to da ni u Zakonu o budžetu Republike Srbije, niti u Fiskalnoj strategiji koja se odnosi na period 2020-2022, ne figurira program „Srbija 2025”.

Izveštaj i preporuke fiskalnog saveta iz 2019. godine za 2020. godinu

U izveštaju i preporukama za 2020. godinu Fiskalni savet je predlagao da se raspoloživa budžetska sredstva (krajem 2019. procenjena na oko 400 miliona evra) usmere na privredne podsticaje putem smanjenja poreza privredi i izgradnju osnovne infrastrukture. U tom smislu je apostrofirano „katastrofalno stanje u oblasti zaštite životne sredine i komunalne infrastrukture”, uključujući vodovod, kanalizaciju, prečišćavanje otpadnih voda, deponije za odlaganje otpada za koje je konstatovano da umanjuje kvalitet života i ugrožava i zdravlje stanovnika Srbije.

U rezimeu Strateških preporuka za budžet i fiskalnu politiku u 2020. godini navodi se da je povećanje javnih investicija u infrastrukturu potrebno „ne samo zbog ubrzanja privrednog rasta, već i zbog njenog izuzetno lošeg stanja. Javne investicije su najefikasniji oblik državne potrošnje, odnosno imaju nekoliko puta veći efekat na ubrzanje privrednog rasta od povećanja tekuće potrošnje (npr. penzija i plata u javnom sektoru). Do ovakvog uticaja na rast BDP-a dolazi jer izgradnja infrastrukture uključuje uglavnom domaće građevinske operacije (radnici, fabrike, građevinski materijal itd.) što utiče na rast BDP-a na strani potražnje (tokom i neposredno nakon radova)”.⁴⁷

Fiskalni savet je u Rezimeu Strateških preporuka konstatovao da Republika Srbija ulaže premalo u osnovnu infrastrukturu. Po podacima Fiskalnog saveta Republika Srbija duže od deset godina ulaže prosečno 3% BDP-a u javne investicije. To je za čitavu trećinu manje od drugih zemalja Centralne i Istočne Evrope koje su u periodu od 2005. do 2018. godine u javne investicije prosečno ulagale 4.5% BDP-a.

Fiskalni savet u istom dokumentu navodi da su se mala ulaganja naročito loše odrazila na kvalitet i razgranatost komunalne i druge infrastrukture u oblasti zaštite životne sredine. Kao što je izneto ranije, tek nešto preko polovine domaćinstava priključeno je na javnu kanalizacionu mrežu (u CIE oko 85%), manje od 10% komunalnih otpadnih voda se prečišćava pre ispuštanja u vodotokove (u CIE između 60% i 95%), prikupi se tek oko 80% stvorenog komunalnog otpada (u CIE skoro 100%) koji uglavnom završi na deponijama koje ne zadovoljavaju sanitarne uslove i bez ikakve prerade (u CIE se preradi oko 50%), voda za piće u Srbiji neispravna je u gotovo 40% gradskih vodovoda itd. Autori Strateških preporuka su naglasili da je Fiskalni savet već duže kritikovao „poražavajuće loše stanje komunalne infrastrukture i životne sredine u Srbiji”, i preporučivao povećanje javnih ulaganja.

U Rezimeu Strateških preporuka za budžet i fiskalnu politiku u 2020. konstatuje se da je jedan od razloga za loše stanje u oblasti zaštite životne sredine fragmentiranost ingerencija i loša koordinacija „većeg broja institucija koje su trenutno za to odgovorne” (u koje spadaju Ministarstvo zaštite životne sredine, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, Kancelarija za javna ulaganja, organi lokalnih samouprava i druge). Zato je Fiskalni savet krajem 2019. preporučio Vladi zalaganje na polju konsolidacije aktera.

46 <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/17057>

47 <http://fiskalnisavet.rs/latinica/analize-stavovi-predlozi.php>

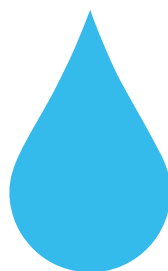
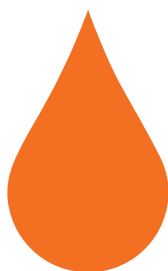
HRONOLOŠKI PREGLED PROBLEMA PITKE VODE I VODOVODA U ZRENJANINU I OKOLINI ZAKLJUČNO SA TRENUTNIM STANJEM

- **1975.** – Za potrebe zrenjaninskog vodovoda angažovane su slovenačka firma „Sap Krško“ i austrijska „Ovehof“. Istraživanjima u oblasti definisanja odgovarajuće tehnologije za prečišćavanja vode posvećene su tri godine.
- **1979.** – Pilot-postrojenje za prečišćavanje vode projektovano je i postavljeno. Usvojeno rešenje nije dobilo saglasnost revizione komisije jer je podrazumevalo upotrebu velike količine hemikalija praćeno visokim troškovima tehnološkog procesa.
- **1980-81.** – Francuska firma „Degremon“ (nosilac tehnologije fabrike vode Makiš1 u Beogradu 1985-87. godine) izradila je drugo rešenje, pozitivno ocenjeno od Građevinskog fakulteta BU. Idejni i glavni projekti postrojenja povereni su Institutu za vodoprivredu „Jaroslav Černi“. Otkupljena lokacija, izabran dobavljač opreme. Politička previranja 1989. destabilizovala su finansijsku konstrukciju, projekat obustavljen.
- **2002.** – Istraživanje je povereno američkoj kompaniji „Universal aqua technologic“, preko beogradske firme „Akva interna“.
- **2003.** – Pilot-postrojenje radila nemačko-mađarska firme „Vaterlink,“, a zatim italijanska firma „Culligan“.
- **20. januara 2004.** – **zabranjena upotreba vode iz gradskog vodovoda** Zrenjanin zbog prekomerne koncentracije arsena odlukom Pokrajinskog sanitarnog inspektora. Izvršni odbor SO Zrenjanin prihvatio „Informaciju o aktivnostima na izgradnji fabrike vode“. Razmatrane mogućnosti snabdevanja grada vodom iz Dunava ili Tise.
- **2004.** – Pilot-postrojenje kontejnerskog tipa postavila je mađarsko-kanadska firma Zenon. Svoje pogone su testirale i slovačka firma „Energocontrols“ (proba patenta B. Stančevića), mađarski „Hidrophil - KFT“, Institut za opštu i fizičku hemiju i „Slap“ iz Beograda, „Linde“ iz Drezdena.
- **2006 - 2008.** – Istraživanje u okviru projekta Eureka „Uklanjanje arsena i pesticida iz prirodnih voda postupkom separacije“ (prof. Božo Dalmacija).
- **2006.** – 28. novembra potpisan je **Ugovor o izgradnji fabrike vode** sa kompanijom „S&A Capital“ iz Čikaga. Završetak radova predviđen 30. maja 2006: voda za piće do avgusta 2007. Ugovor potpisali gradonačelnik Goran Knežević i direktor JKP „Vodovod i kanalizacija“, Bratislav Tomić (tenderi raspisivani 2007, 2008, 2009 godine).
- **2011.** – JKP „Vodovod i kanalizacija“ donosi odluku o pokretanju postupka javne nabavke za izgradnju postrojenja za prečišćavanje vode. Od tri ponude odabrana ponuda nemačke firme „WTE Wassertechnik“.
- **2012.** – u aprilu potpisan **Ugovor o izgradnji fabrike vode, vredan 25.6 miliona evra, „WTE Wassertechnik“**, rok za izvođenje radova od 3 godine. Predstavljena je voda za piće iz pilot-

postrojenja. Izgradnja fabrike (dozvole) se očekuje od marta 2014.

- **2012.** – 6. maja promena organa vlasti na lokalnu (pobeda SNS sa izborima).
- **2013.** – u januaru tehnički direktor Jorg Koering podvlači da su ugovorne obaveze ispunjene i obećava početak gradnje za mart 2014.
- **2014.** – poništen ugovor sa „WTE Wassertechnik“. Odbornici SO Zrenjanin izglasali su raskidanje ugovora, jer prečišćena voda ne bi ispunjavala srpske, već blaže uslove kakvi važe u EU. Iz „Wassertechnik“ najavljen zahtev za naknadu štete.
- **2014.** – u decembru objavljen poziv za javne nabavke
- **2015.** – u februaru potpisan **Ugovor o izgradnji fabrike vode** sa konzorcijumom, italijanskom kompanijom „Gruppo Zilio“ i „Synertech“ d.o.o., **Beograd, vredan 6,5 miliona evra**, sa rokom do 15. oktobra 2015. Predviđena prodaja vode vodovodu po ceni od od 28 evrocenti po kubiku. Rokovi završetka izgradnje fabrike vode više puta su menjani i produžavani. Iskrsele su teškoće s propisima po kojima privatni investitor ne može da se bavi ugovorenom delatnošću. Rad je prekidan i zbog tehničkih problema.
- **2016.** – vlada Republike Srbije dala je finansijske garancije za izgradnju po izjavi gradonačelnika Zrenjanina Čedomira Janića.
- **2017.** – u junu početak probnog rada, najavljeno nakon analiza puštanje u zrenjaninski vodovodni sistem.
- **2017.** – u decembru najavljena tužba firme „Gruppo Zilio“ zbog neizdavanja saglasnosti na tehničku dokumentaciju fabrike. Ministarstvo zdravlja obrazložilo da privatnik po zakonu ne može da se bavi javnim vodosnabdevanjem.
- **2018.** – u januaru je premijerka Brnabić ocenila da je Zrenjanin „na korak od pijaće vode“. Potvrdila da privatna kompanija ne može da se bavi prečišćavanjem vode.
- **2018.** – 7. decembra izmenom Zakona o komunalnim delatnostima usvojena odredba kojom je omogućeno obavljanje komunalne delatnosti od strane privatne firme (uz saglasnost osnivača javnog preduzeća).
- **2018.** – 21. decembra početak probnog rada, ponovo.
- **2019.** – april, zagađenje sirove vode iz bunara – blokiran je rad postrojenja kako bi se izbegla oštećenja opreme.
- **2019.** – decembar, zbog kvaliteta koji ne ispunjava zahteve standarda prekinuto dalje snabdevanje vodom.

- **2020.** – februar, zbog sumnje vezane za zloupotrebe u vezi sa fabrikom vode privedene su tri osobe.
- **2020.** – februar, snabdevanje grada vodom iz novog postrojenja
- **2020.** – 5. maja je pokrajinskoj sanitarnoj inspekciji JKP „Vodovod i kanalizacija“ podneo zahtev za ukidanje zabrane na upotrebu vode za piće.
- **2020.** – jul, JKP „Vodovod i kanalizacija“ je preuzeo vodosnabdevanje. Unutar mreže pritisak je neodgovarajući (preslab).
- **2020.** – avgust, fabriku vode preuzela zemunska firma „SAR“ doo, u vlasništvu Meir Avitala, državljanina Izraela.
- **2020.** – u decembru voda iz vodovoda po kvalitetu nije odgovarajuća za piće ni za pripremu hrane, i ima neprijatnu žutu boju.
- **2020.** – **14 decembra** u fabrici vode je **došlo do eksplozije u delu pogona**. Vodosnabdevanje iz fabrike vode je prekinuto a JKP „Vodovod i kanalizacija,“ je preuzelo delatnost.
- **2021.** – u januaru je stručna komisija JKP „Vodovoda i kanalizacije“ iznela u javnost podatke po kojima fabrika vode u Zrenjaninu ne zadovoljava uslove definisane javnom nabavkom, i da se u izveštaju komisije navodi kako od 34 razmatrana tehnička uslova fabrika nije ispunila nijedan.
- **2021.** – u februaru je javnosti predložen apel potpisan od strane 14 radnika same fabrike koji traže da se fabrici omogući da počne sa radom.

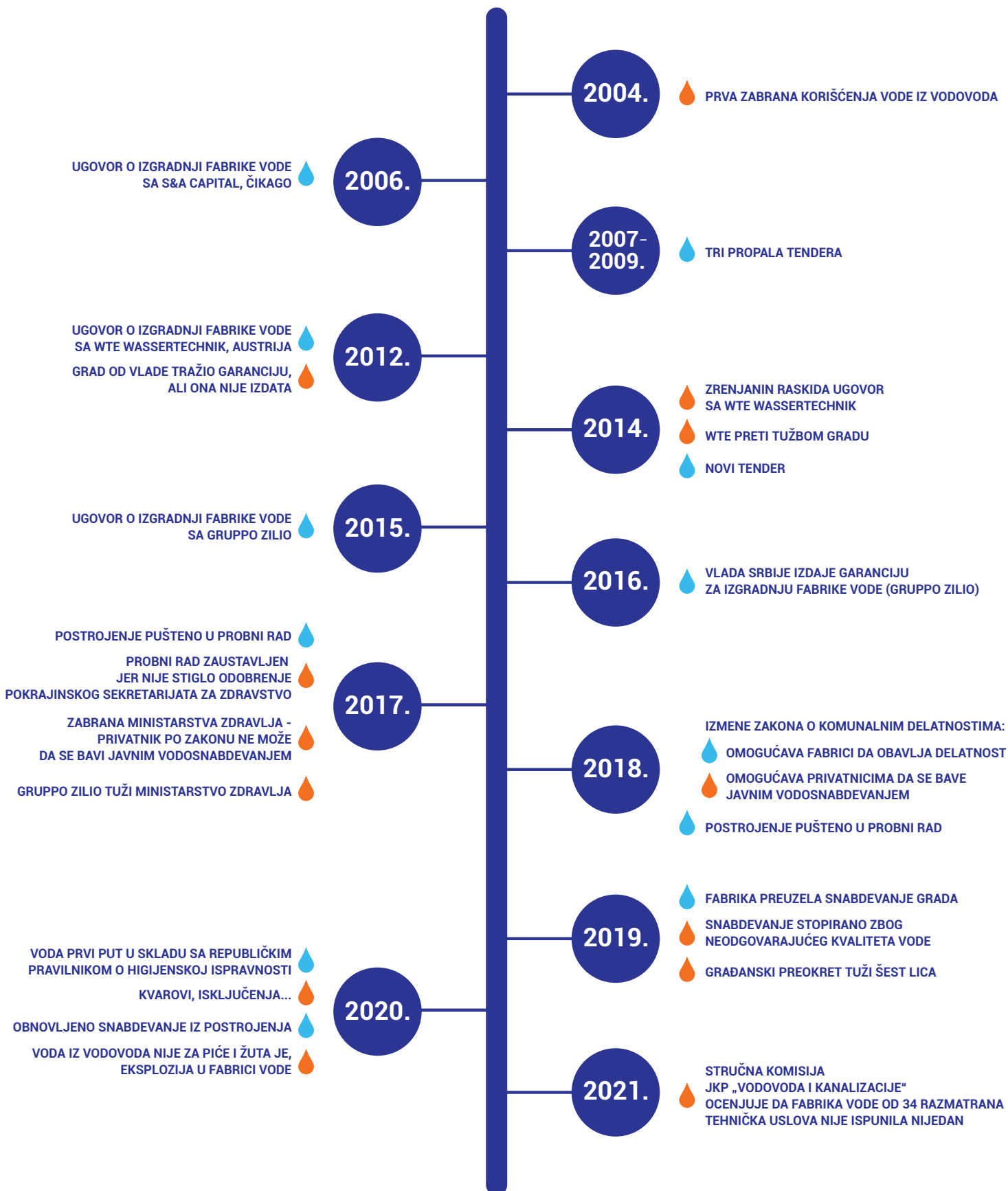
HRONOLOGIJA FABRIKE ŽEDNIH

KORACI KA
REŠENJU
PROBLEMA

ZASTOJI,
PROBLEMI,
PREPREKE

(NE)ODGOVORNOST INSTITUCIJA, TRANSPARENTNOST TOKOVA ZLOUPOTREBA, POPLAVE OBEĆANJA I JAVNO-TAJNA PARTNERSTVA

Ozvaničena nevolja – 2004. godina

Rešenjem pokrajinskog sanitarnog inspektora 20. januara 2004. godine prvi put je zabranjena upotreba vode iz gradskog vodovoda u Zrenjaninu. Tada su na nekim lokacijama izmerene koncentracije štetnih elemenata/jedinjenja arsena, gvožđa i amonijaka i do 35 puta iznad dozvoljenog nivoa. Na pojedinim izvorištima detektovana je koncentracija arsena u rasponu od 80-120 µg/l, što je znatno iznad granične vrednosti od 10µg/l (10 mikrograma po litru, odnosno 0,01 mg/l) definisane od strane Svetske zdravstvene organizacije (SZO) 1993. godine. Utvrđena koncentracija arsena u Zrenjaninu ne izaziva akutne probleme, ali podrazumeva povećan zdravstveni rizik, a nakon duže upotrebe i ozbiljna oboljenja, pa i genetske promene.

Zato je analizirana voda u rešenju definisana kao zdravstveno ugrožavajuća kako za piće tako i za pripremanje hrane. U istom dokumentu poziva se zrenjaninsko JKP „Vodovod i kanalizacija“ da obezbedi alternativne načine snabdevanja.

Mediji su preneli da je tadašnji predsednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Zrenjanin Goran Knežević, povodom zabrane izjavio da se problem s pijaćom vodom može rešiti **samo izgradnjom nove fabrike za preradu vode**: „Voda koju Zrenjaninci piju iz vodovoda je takva u poslednjih 10, 20, 50, 100 i 200 godina. Propisi koji to regulišu isti su od 1998, ali smo mi sami insistirali na pooštavanju kriterijuma i zabrani korišćenja vode“⁴⁸, izjavio je Knežević.⁴⁹

Član Izvršnog odbora zadužen za ekologiju Dejan Jovanov je iste godine za B92 izjavio da koncentracija arsena u vodi za piće već dugo raste, ali i da se radi o organskom arsenu koji nije otrovan ni opasan po ljude: „Da bi ispitali problematiku arsena neophodno je utvrditi njegovo poreklo, da li je organski ili neorganski, petovalentni ili trovalentni. To nije ispitano, a to treba da uradi Zavod za zaštitu zdravlja Zrenjanin. Izvršni odbor SO Zrenjanin i JKP 'Vodovod i kanalizacija' jesu preduzeli sva merenja i ona su prikazana nadležnim organima. Tu je pokazano da je u pitanju manje-više organski arsen, arsen koji nije kancerogen.“⁵⁰ Jovanov dalje tvrdi i da će stanovnici Zrenjanina moći da se snabdevaju iz bunara u kojima nema arsena.

Isti izvor prenosi i izjavu tadašnje ministarke Anđelke Mihajlov: „To je dugoročan problem Banata i šireg regiona još od vremena kada je građena hidroelektrana Đerdap bez analize uticaja na životnu sredinu. Tada su podignute podzemne vode i tada su neka zagađenja koja nisu bila dostupna vodama počela polako da prelaze u vode koje se koriste za snabdevanje vodom za piće“.⁵¹ Ministarka je podvukla da Ministarstvo zaštite životne sredine na ove probleme nije moglo da reaguje bez poziva lokalnih vlasti, budući da je problem zagađenja vode, kao životne namirnice, svakako u nadležnosti Ministarstva zdravlja.

48 https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2004&mm=01&dd=20&nav_category=12&nav_id=130539

49 za pooštrenja propisa koji se tiču koncentracije neorganskog arsena u pijaćoj vodi vidi poglavlje Arsen

50 za razliku u štetnosti organskog i neorganskog arsena po ljudski organizam vidi poglavlje Arsen https://www.b92.net/info/ves-ti/index.php?yyyy=2004&mm=01&dd=20&nav_categor_y=12&nav_id=130539

51 https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2004&mm=01&dd=20&nav_category=12&nav_id=130539

Postrojenje iza ćoška – 2006. godina

U Zrenjaninu je 28. novembra 2006. sa kompanijom „S&A Capital“ iz Čikaga zaključen Ugovor o **realizaciji donacije za** isporuku i montažu postrojenja za prečišćavanje vode za piće, kao prvog postrojenja u okviru buduće fabrike vode. Ugovor s predstavnikom kompanije „S&A Capital“ Milošem Lončarom su potpisali predsednik opštine Zrenjanin Goran Knežević i direktor Vodovoda Bratislav Tomić.

Očekivalo se da kompanija „S&A Capital“ opremu izvede i montira, te da posle početka eksploatacije dnevno obezbedi 8.640 m³ pijaće vode koja bi zadovoljavala uslove propisane Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti. Kao datum okončanja radova u tekstu Ugovora je naveden 30. maj 2007. godine, dok se predviđalo da se sa isporukom vode krene ne kasnije od kraja avgusta iste godine.

Sa svoje strane opština Zrenjanin je prihvatila obavezu da bez naknade osigura donatoru pravo na korišćenje zemljišta na 99 godina. Predočen je proračun po kome bi cena kubnog metra pijaće vode iz ovog postrojenja za domaćinstva kao krajnjeg korisnika trebalo da iznosi 0,22 evra.

Niz neuspelih tendera – 2007, 2008, 2009. godina

Opština Zrenjanin je 2007. godine raspisala novi konkurs za izgradnju fabrike vode. Konkurs je naknadno zbog žalbe oboren.

U istom periodu parametri pokazuju da voda postaje sve zagađenija: „Analize su potvrdile (...) da voda sadrži velike koncentracije amonijaka, enormno visok sadržaj organskih materija i prekomernu koncentraciju gvožđa i huminskih kiselina, a najnovija ispitivanja otkrila su prisustvo i drugih, do sada neregistrovanih hemijskih sastojka: sumporvodonika, fenola, organohlornih jedinjenja i jona teških metala – žive i arsena iznad dozvoljenih količina.“⁵²

Na novi tender za fabriku vode, raspisan u februaru 2008. godine, prispele su ponude tri inostrane firme. Tender je predviđao da se fabrika pusti u rad u roku od godinu dana, u martu 2009. godine. Izvođač je trebalo da sklopi ugovor do kraja maja, a sa gradnjom fabrike bi valjalo početi tokom leta.

Tokom predizborne kampanje gradonačelnik Knežević je isticao kako je „fabrika vode najvažniji posao“ i da je „tender za izvođača radova završen, za dve nedelje se potpisuje ugovor sa izvođačem i vrlo brzo počinju radovi na izgradnji fabrike vode“.⁵³ Gradonačelnika, međutim, uskoro optužuju za malverzacije oko građevinskog zemljišta, a uskoro zatim i hapse.

Za javnost i dalje važi saopštenje o izgradnji i finalizaciji radova oko fabrike tokom 2009. godine. Postrojenje koje bi u narednih nekoliko decenija obezbeđivalo kvalitetnu vodu za oko 150.000 građana sve manje deluje izvodljivo.

U proleće 2009. godine je oboren i ovaj tender i ponovljeni su konkursi.

Posle toga, priča o izgradnji fabrike vode privremeno je potpuno zamrla nekoliko godina.

52 <https://www.istinomer.rs/izjava/fabrika-vode-ili-fabrika-magle/>

53 Sajt JKP „Vodovod i kanalizacija“, Zrenjanin, 3. 4. 2008. godine

Drugo ugovoreno postrojenje, voda samo što nije – 2012. godina

JKP „Vodovod i kanalizacija“ Zrenjanin je 18. aprila 2012. godine sa nemačko-austrijskom firmom „WTE Wassertechnik“ potpisala **Ugovor o finansiranju, projektovanju, izgradnji i upravljanju pogonom za filtriranje i isporuku pitke vode na teritoriji Zrenjanina**. Vrednost ugovora bila je 25,6 miliona evra.

„WTA Wassertechnik“ se obavezala da će **u roku od šest meseci definisati odgovarajuću tehnologiju** za prečišćavanje vode. Tokom dodatnih šest meseci očekivalo se da „Wassertechnik“ preispita mogućnosti prečišćavanja zrenjaninske vode do zadovoljavajućeg kvaliteta, posle čega je trebalo da usledi i sam početak radova. Predstavnici investitora naglašavaju da raspolažu rešenjem za proizvodnju zdrave i čiste vode za piće **po evropskim standardima** koje je, kako je tvrdio, već demonstrirano i provereno na pilot-postrojenju.

Ugovor sa Wassertechnik-om je predviđao da aktivnosti oko izgradnje fabrike vode treba okončati u roku od tri godine.

Tokom narednih **15 godina** kompanija bi u saradnji sa zrenjaninskim JKP „Vodovod i kanalizacija“ kontrolisala i servisirala snabdevanje Zrenjanina kvalitetnom vodom za piće. Fabrika vode je trebalo da ostvari kapacitet prerade od oko 300 litara u sekundi.

Očekivana cena prerade vode je bila od 0,27 do 0,34 evra po kubnom metru, odnosno 0.75 evra za potrošače. U pitanju je bila nešto viša projekcija nego kod prethodnih dogovora, ali je najavljeno i da će za krajnje potrošače ona „sigurno biti jeftinija od one koju Zrenjaninci sada kupuju u balonima“.⁵⁴

Povodom potpisivanja Ugovora o pogonu fabrike vode Mileta Mihajlov, tadašnji gradonačelnik Zrenjanina, je izjavio: „Na pragu smo rešavanja velikog problema, pre svega zdravstvenog, a zatim i ekonomskog, jer ćemo od trenutka kad budemo imali ispravnu vodu moći da govorimo i o razvoju prehrambene industrije“.⁵⁵ Potpisivanju Ugovora prisustvovali su i predsednik Vlade Vojvodine Bojan Pajtić kao i ambasador Republike Austrije u Srbiji Klemens Koja.

6. maja 2012. na lokalnim izborima u Zrenjaninu pobedu odnosi Srpska napredna stranka.

Troškovi rastu, traži se pomoć države – 2013. godina

Godine 2013. počinje da se govori o tome da će postrojenje koštati više nego što je isprva najavljeno. Na samu fabriku utrošilo bi se po ugovoru oko **25,6 miliona evra**, ali iznose se i procene da to sa kamatama **premašuje 40 miliona**. S obzirom na stanje kompletnog cevovoda, u javnost dopiru pretpostavke da bi se moglo raditi o znatno većem iznosu.

Rast troškova, koji je javnost dočekala sa brigom, je pravdan time da se pitanje izgradnje fabrike oteže decenijama što visinu cene čini manje važnim od roka dostupnosti i kvaliteta pitke vode: „Građani i javnost mogu da budu sigurni da je kvalitet vode koja će se proizvoditi u zrenjaninskom postrojenju **u skladu sa direktivama i standardima EU** što je, inače, bio jedan od zahteva tendera. Kada postrojenje bude izgrađeno, građani će moći da računaju na oko 1.000 litara pijaće vode, po ceni koštanja jednog litra flaširane vode“⁵⁶, tvrdili su za medije predstavnici kompanije „WTE Wassertechnik“.

54 <https://www.danas.rs/ekonomija/potpisan-ugovor-o-izgradnji-fabrike-vode-u-zrenjaninu/>

55 <https://www.danas.rs/ekonomija/potpisan-ugovor-o-izgradnji-fabrike-vode-u-zrenjaninu/>

56 <https://www.danas.rs/ekonomija/cekajuci-drzavne-garancije/>

Tehnički direktor Jorg Koering je procenjivao da bi izgradnja fabrike vode u Zrenjaninu mogla da počne u martu naredne, odnosno 2014. godine, budući da je kompanija „WTE Wassertechnik“ ispunila sve ugovorne obaveze.

Ono što je izvesno je da su u pitanju visoke sume koje bi inicijalno uložio investitor, ali za koje je bila neophodna državna garancija, koju je Skupština grada Zrenjanina i zatražila od Vlade Srbije.

Rok za dobijanje neophodne garancije koju je Skupština grada Zrenjanina tražila od Vlade Srbije je prolongiran, pa dogovor zrenjaninskog JKP „Vodovod i kanalizacija“ i nemačke firme „WTE Wassertechnik“ 2013. godine nije doveden u pitanje. Predstavnici „WTE Wassertechnik“ su smatrali da su dokazali adekvatnost svoje tehnologije kroz probe na već pomenutom pilot-rešenju. U slučaju da državna garancija koju je grad tražio ne bude dostavljena, najavljivali su da će rešenje potražiti udruženim snagama.

U ovom periodu (2013. godine) gradski čelnici su najavili izradu **Studije izvodljivosti za projekat sakupljanja i tretmana otpadnih voda u gradu** Zrenjaninu koju je bespovratnim sredstvima finansirala EU. Na sajtu grada je objašnjeno da će ovim dokumentom biti procenjena tehnička, ekološka, institucionalna, ekonomska i finansijska izvodljivost projekta prečišćavača otpadnih voda i predložiti rešenja za njegovu realizaciju i finansiranje sredstvima fondova Evropske unije. Očekivani kapacitet prečišćavača bi u prvoj fazi obuhvatio 140.000 stanovnika u prvoj fazi, a 175.000 stanovnika u punom obimu. Njegova vrednost je bila inicijalno procenjena na 15.6 miliona evra.⁵⁷

Izgradnjom prečišćavača rešio bi se bar deo problema zagađivanja Begeja, koji ima reperkusije na problematiku proizvodnje vode za piće i vodosnabdevanja Zrenjanina. Većina velikih postrojenja, naime, otpadne vode odlaže direktno u Begej, bez filtriranja. Tako sve sanitarne i tehnološke otpadne vode bez prečišćavanja u vodotok sprovodi JKP „Vodovod i kanalizacija“ sprovodi u vodotok bez prečišćavanja. Otpadne vode direktno u reku izlivaju i mnoga industrijska postrojenja: fabrika za reciklažu životinjskih trupla i životinjskog otpada „Prekon“ kao i fabrika za preradu kože „Dafar“ otpadne vode ispuštaju u Aleksandrovački kanal, odakle idu u Begej. Direktno u Begej otpadne vode ispušta i „Mlekoprodukt“. „Mlekoprodukt“ i „Dafar“ su, pritom, u vlasništvu multinacionalnih kompanija iz Francuske i Italije: ekološki standardi koji važe unutar EU bi ih sprečili u takvim aktivnostima. Nažalost, republički propisi i Uredba Vlade o graničnim vrednostima emisije zagađujućih materija (iz 2011. godine) nalažu mere usklađivanja do 2025. godine, pa se 2013. moglo pretpostaviti da zagađivači obavezu da prekinu zagađivanje Begeja neće steći ni u narednim decenijama, ako se ne izmene propisi. Po informacijama koje su Novosti dobile od Pokrajinskog sekretarijata za zaštitu životne sredine i održivi razvoj, vodu pre ispuštanja prečišćavaju jedino uljara „Dijamant“, „Beohemija-Inhem“ i TE-TO.

U istom periodu eksperti fakulteta za hemiju sa novosadskog Univerziteta utvrdili da je sediment Begeja zagađen brojnim teškim metalima, među kojima su i radioaktivni elementi.

U najavi izrade Studije na sajtu Opštine Zrenjanin⁵⁸ navedeno je da će posle donošenja odluke Nadzornog odbora o pripremi studije izvodljivosti, biti organizovani sastanci Republičke direkcije za vode, nadležne institucije APV, relevantnih nacionalnih i lokalnih institucija i drugih zainteresovanih strana sa MISP timom. U Direkciji za izgradnju i uređenje Zrenjanina su komentarisali da je određena i prostrana lokacija na kojoj će se nalaziti postrojenje za tretman otpadnih voda. Tadašnji gradonačelnik Zrenjanina, Ivan Bošnjak, predviđao je za realizaciju postrojenja period od najmanje pet do sedam godina.

Priprema Studije bila je najavljena do sredine 2014. godine. Na sajtu MISP-a dostupan je podatak da je studija izrađena, ali ne i link za pristup studiji. Nakon 2014. u medijima nije bilo govora o izgradnji postrojenja

57 <http://www.zrenjanin.rs/sr/vesti/2013/07/studija-izvodljivosti-pocetni-korak-ka-preciscenim-vodama-i-cistom-begeju-u-zrenjaninu>
58 <http://www.zrenjanin.rs/sr/vesti/2013/07/studija-izvodljivosti-pocetni-korak-ka-preciscenim-vodama-i-cistom-begeju-u-zrenjaninu>

za prečišćavanje otpadnih voda u Zrenjaninu koje bi bilo projektovano na osnovu Studije, a izgrađeno iz donacija EU.

(Umesto toga, Skupština grada Zrenjanina je početkom novembra 2020. usvojila **Projekat tretmana otpadnih voda u Zrenjaninu na bazi inženjeringa, nabavke, izgradnje, finansiranja, upravljanja, održavanja i prenosa** koji će realizovati kompanija Metito Utilities Limited iz Ujedinjenih Arapskih Emirata. Javnost je obaveštena da je Republika Srbija zaključila Sporazum o saradnji sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima, a Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede zaključilo Memorandum o razumevanju koji se odnosi na tretman otpadnih voda sa kompanijom „Metito Utilitis“.

Opozicioni poslanici gradske skupštine su ovom prilikom prokomentarisali da smatraju da se o izuzetno krupnoj temi raspravlja i odluke donose na brzinu. Poslanik Dosta je bilo, Korovljev, je izneo sledeću tvrdnju: „U materijalu vezanom za ovu temu sve je posvećeno Međunarodnom sporazumu između Emirata i Republike Srbije kao i podaci o investitoru. O tretmanu otpadnih voda nema ništa”.⁵⁹)

Država ne garantuje pravo na vodu – 2014. godina

Kompanija „WTE Wassertechnik“ početkom 2014. izražava spremnost za nastavak pregovora sa predstavnicima grada u vezi sa gradnjom fabrike vode u Zrenjaninu. Nemačko-austrijski konzorcijum oštro demantuje da bi troškovi izgradnje mogli rasti do 89 miliona evra, kako je procenjivano u medijima.

„Vrednost investicije je 25,6 miliona evra, a ugovorom je predviđeno da se Vodovod zaduži tek nakon što postrojenje počne da radi. Do tada će WTE finansirati izgradnju postrojenja iz sopstvenih sredstava i zbog toga nam je neophodna garancija. **Treba, takođe, naglasiti da projekat nije koncesija, a postrojenje će biti u vlasništvu Vodovoda**”⁶⁰, tvrdi tada Joakim Dudej iz finansijskog sektora kompanije WTE. U istoj izjavi on tvrdi i da je nemačko-austrijski konzorcijum na međunarodnom postupku javne nabavke (za projektovanje, finansiranje, izgradnju i održavanje) postrojenja pijaaće vode u Zrenjaninu bio najpovoljniji ponuđač.

Predstavnik WTE dodaje da je u prisustvu gradskog budžetskog inspektora i eksternog revizora u procesu provere javne nabavke održan sastanak sa Upravom grada i tom prilikom je konstatovano da **nema nerazjašnjenih pitanja** te da predstoji definisanje finansijskih detalja u vezi sa korišćenjem državne garancije. Po rečima investitora, kako kako bi se konačno započelo sa realizacijom projekta biće proveravane i druge finansijske garancije. Po rečima predstavnika WTE, otplata zajma Vodovodu je projektovana je tako da se rate prilagode kreditnoj sposobnosti te firme, uz opciju prevremenog vraćanja.

Gradonačelnik Zrenjanina je u saopštenju za javnost podvukao da niko ne dovodi u pitanje tehnologiju i kredibilitet stranih partnera. Međutim, on tvrdi da se do ugovora sa kompanijom „WTE Wassertechnik“ se došlo **nakon tendera, u procesu naknadnih pregovora**. Ovo je usledilo otud što se, kako je naveo, i nije pojavio nijedan izvođač spreman da u potpunosti ispunji zahteve predviđene tenderom:

Tvrdnje investitora da su svi uslovi za izgradnju fabrike ispunjeni tadašnji gradonačelnik Ivan Bošnjak je ocenjavao kao neistinite. Između ostalog, po njegovim rečima, nisu bili ispunjeni uslovi predviđeni odgovarajućim domaćim i međunarodnim zakonima, niti je bilo došlo do potpisivanja sporazuma predviđenih samim Ugovorom.

Gradonačelnik je u martu 2014. izrazio nadu da su se najzad stekli i uslovi i neposredna volja za rešavanje **opasnog problema zagađenja pitke vode u Zrenjaninu**. Kao prvi korak je najavio da će **ugovor** sa nemačko-

⁵⁹ <https://ilovezrenjanin.com/vesti-zrenjanin/odlukom-skupstine-usvojen-predlog-projekta-tretmana-otpadnih-voda-formiran-gradski-stab-za-vanredne-situacije/>

⁶⁰ <https://www.danas.rs/ekonomija/cekajuci-drzavne-garancije/>

austrijskom kompanijom „WTE Wassertechnik“, potpisan u aprilu 2012. godine, biti razmatran na Skupšini grada **po osnovi predloga Gradskog veća za njegovo raskidanje**.

Navedeno je nekoliko razloga za raskidanje ugovora. Prema postojećem ugovoru prerađena voda ne bi zadovoljavala standarde propisane u Srbiji. Takođe, **državna garancija, od koje je zavisio početak važenja ugovora, nije dobijena**. Investitor nije osnovao svoje pravno lice sa sedištem u Zrenjaninu kako bi na njega preneo sva prava i obaveze. Investitor, takođe, nije izradio detaljnu finansijsku strukturu.

Ugovor je zato zaista i raskinut 28. marta 2014. na vanrednom zasjedanju gradske skupštine.

Iz „WTE Wassertechnik“ su povodom raskidanja ugovora najavili da će od nadležnih institucija zatražiti zaštitu prava i novčanu odštetu, kao i nadoknadu za sve troškove koje su imali tokom dve godine.

Udruženje „Naš grad – naša stvar“ je u centru Zrenjanina organizovalo proteste u ime nezadovoljnih građana. Vladi Srbije su predali peticiju sa zahtevom za hitno rešavanje problema pitke vode koju je potpisalo 6.000 građana, a ispred Vlade besplatno delili žutu, mutnu vodu iz zrenjaninskog vodovoda.

U decembru 2014. objavljen je nov poziv za pokretanje postupka javne nabavke za prečišćavanje vode.

Novi akteri, stari problemi – 2015. godina

Početak februara 2015. na scenu stupa nov akter, pa direktor JKP „Vodovod i kanalizacija“, Zrenjanin Goran Tajdić potpisuje **Ugovor o uslovima prečišćavanja pitke vode** sa generalnim menadžerom kompanije „Gruppo Zilio“ za Srbiju, Nenadom Obradovićem.

Ugovor o izgradnji postrojenja za prečišćavanje vode potpisan je sa konzorcijumom koji čine „Gruppo Zilio“ iz Beograda, „Gruppo Zilio“ d.o.o. iz Novog Sada i „Synertech“ d.o.o. iz Beograda, u prisustvu Njegove Ekselencije ambasadora Italije Đuzepea Manca. Ambasador je istakao da će biti primenjen nov način rešavanja koji je nazvao „Model Zrenjanin“ i najavio ga kao model koji će po prvi put biti primenjen u Srbiji, a koji će po analogiji moći da usvoje i druge sredine sa sličnim problemima.

Tadašnji gradonačelnik Zrenjanina Čedomir Janjić je izjavio: „Mislim da je ovo veliki i značajan događaj za Zrenjanince kada možemo da kažemo da će za osam meseci u našim česmama biti zdrava pijaća voda, ali ne samo u gradu Zrenjaninu, već krećemo da rešavamo taj problem i u 22 naseljena mesta, što je takođe dobra vest“.⁶¹

Ugovor je vredan 6,5 miliona evra, a privatni investitor se obavezao da će snositi troškove izgradnje, te investiciju vratiti kroz naplatu usluga javnom preduzeću. Prečišćenu vodu će prodavati gradskom JKP „Vodovod i kanalizacija“ **po ceni od 28 evroceniti po kubiku**. Ugovorom je takođe definisano da će voda **do 15. oktobra 2015.** biti puštena u vodovod i dostupna potrošačima. Gradonačelnik je taj rok kasnije ipak produžio do kraja 2015.

Konačno garancije države – 2016. godina

Po navodima Radija Slobodna Evropa, tadašnji gradonačelnik Zrenjanina Čedomir Janjić je konstatovao da su 22. marta 2016. godine, kada je Vlada Republike Srbije dala finansijske garancije za izgradnju fabrike

61 <http://www.zrenjanin.rs/sr-lat/vesti/2015/02/grad-zrenjanin-i-gruppo-zilio-zaključen-ugovor-kreće-realizacija>

vode, najzad ostvareni uslovi za nastavak izgradnje fabrike i dodao da će izvođač radova uskoro nastaviti sa poslom.

Vrtlog: od probnog rada u pogrešnoj delatnosti do tužbe protiv Ministarstva zdravlja – 2017. godina

Građevinski radovi i konačno postavljanje prečištača za vodu sa pratećom opremom biće završeni do kraja aprila, tvrdio je u februaru 2017. godine u svojoj izjavi za Politiku Ivan Dević, tadašnji direktor zrenjaninskog JKP „Vodovod i kanalizacija”.

Dević je istom prilikom pokušao da umanjí težinu problema kontaminiranosti vode u Zrenjaninu arsenom izneo i sledeće tvrdnje:

„Voda koja se crpi iz zrenjaninskog podzemlja vekovima je ista. Radi se o tome da su se promenili kriterijumi za prisustvo arsena u vodi, odnosno oni su pooštreni. U današnje vreme, kada je vode sve manje i kada se na njoj ostvaruje sve veća zarada, izuzetni su pritisci proizvođača tehnologije na distributere dragocene tečnosti. O tome svedoči podatak da je dozvoljen veći procenat arsena u flaširanoj vodi nego onoj koja se koristi iz vodovoda, a to je nelogično. Iz sličnih razloga stvorena je lažna slika i oko zrenjaninske vode”.⁶² Podsetimo, na nekim lokacijama u Zrenjaninu izmerene su i do 35 puta veće koncentracije štetnih materija od dozvoljenih, a arsena je tada bilo između 8 i 12 puta više od granice koju definiše SZO.

Dević je prokomentarisao i probijanje rokova za puštanje u promet postrojenja koje je ugovoru trebalo da proradi 15. oktobra 2015. godine. On je naveo da je posao najpre bio privremeno blokiran problemom oko obezbeđivanje garancije. Po njegovim rečima, garancija nije mogla da se dobije jer je JKP „Vodovod i kanalizacija” izvesno vreme poslovao s gubicima, a u definisanje partnerskih odnosa se nije moglo ići dok se ne reše unutrašnji problemi poslovnih partnera.

Direktor vodovoda je ocenio i da je do loše procene tempa kojim će biti rešavan problem pitke vode došlo usled objektivne složenosti tehnologije. Potreba za periodom uhodavanja postrojenja i uspostavljanja traženih parametara, navodno je osujetila preciznije predviđanje rokova.

Postrojenje za za prečišćavanje vode je na posletku započelo probni rad sredinom juna 2017, kada je najavljeno i da će posle probnog perioda i svih neophodnih analiza biti reaktiviran zrenjaninski vodovodni sistem. Gradonačelnik Čedomir Janjić je obećao i smanjenje računa za vodu.

Rad novog postrojenja za prečišćavanje vode u Zrenjaninu je, međutim, zaustavljen veću novembru 2017. jer od Pokrajinskog sekretarijata za zdravstvo **nije stiglo obećano odobrenje za rad.** Sekretarijat je uskratio odobrenje uprkos tome što su prethodno uspešno završena sva predviđena ispitivanja koja su potvrdila potreban kvalitet prečišćene vode, kako na samom postrojenju tako i u gradskoj mreži.

Predstavnik konzorcijuma investitora su konstatovali i da je postrojenje spremno za rad od 1. septembra, da su svi tehnički uslovi ispunjeni i da to prati zahtevana dokumentacija i atesti i skrenuli pažnju javnosti da su desetak dana, čekajući odluku Sekretarijata, vodu isporučivali potpuno besplatno. Izostanak dozvole je, navodno, **dnevno koštao investitore 4.000 evra,** koliko iznose i troškovi isporuke.

Ministarstvo zdravlja Republike Srbije donosi rešenje o zabrani početka rada postrojenja za preradu vode u Zrenjaninu. Javnost tada saznaje da se Sanitarna inspekcija i organi Ministarstva zdravlja pozivaju na

62 <http://www.politika.rs/sr/clanak/374759/Zdrava-voda-u-Zrenjaninu-od-aprila>

Zakon o komunalnim delatnostima po kome privatno preduzeće ne može da se bavi delatnošću javnog vodosnabdevanja. Po tom osnovu oni takođe odbijaju da sprovedu sanitarni nadzor nad objektom.

Ovim povodom „Gruppo Zilio“, kao deo konzorcijuma investitora postrojenja za prečišćavanje vode u Zrenjaninu, 29. decembra 2017. godine Upravnom sudu podnosi tužbu protiv Ministarstva zdravlja.

Zakon po meri ugovora – 2018. godina

Predstavnik investitora, direktor i vlasnik firme „Synertech“, Nenad Obradović, početkom 2018. izjavljuje da je po njegovom mišljenju **neshvatljivo da se ne rešava problem izazvan dijametralno suprotstavljenim mišljenjima i tumačenjima Zakona, kao i spornim pitanjima koje se tiču nadležnosti.** Konzorcijum inostranih partnera se obratio u pismenom obliku premijerki tražeći aktivnu pomoć u razrešavanju nastalih problema, uključujući i narasle troškove investicije. Obradović je nekoliko meseci ranije izjavio da konzorcijum na dnevnoj bazi gubi 2.000 evra zbog toga što postrojenje u koje je, prema njegovim rečima, uloženo više od 8 miliona evra, ne radi. Investitor navodi da je uložio sopstvena sredstva, kao i sredstva iz kredita Erste banke, u izgradnju postrojenja za preradu vode.

Investitor zamera državi zbog navodne potpune nezainteresovanosti administracije, za koju tvrdi da nadalje može samo da produbi i probleme i sukobe. On je ovom prilikom takođe podsetio javnost na to da su javnu nabavku koju je 2014. bilo raspisalo JKP „Vodovod i kanalizacija“ tada odobrili Direkcija za javne nabavke i sama Vlada Srbije, te da je Vlada Srbije je 2016. izdala garancije za posao sklopljen po ugovoru iz 2014.

Rešenje Ministarstva zdravlja, u kom se obrazlaže da privatni investitor po zakonu ne može da se bavi delatnošću prečišćavanja vode, doneseno je nakon pomenutog raspisivanja nabavke, potpisivanja ugovora i izdavanja državnih garancija. Rešenje Ministarstva zdravlja je, takođe, u suprotnosti sa rešenjima Ministarstvu građevinarstva koje se tiču ove problematike, a pod čijom su nadležnosti komunalne delatnosti.

„Nadležnima u Vladi Srbije, kao i u Gradu Zrenjaninu, uputili smo dopis da je nakon tri meseca stajanja opreme koja je veoma osetljiva na temperaturne razlike u opasnosti da se trajno uništi ili ošteti čime bi bile izazvane nesagledive posledice i višemilionska šteta. Predloženo je održivo rešenje gradskim vlastima i nadamo se da će to pitanje najkasnije u toku sledeće nedelje biti rešeno“⁶³, zaključuje početkom 2018. Obradović.

Odazivajući se na poziv za aktivno uključivanje u kriznu situaciju, premijerka Brnabić je 30. januara 2018. u Zrenjaninu izrazila optimizam po pitanju rešavanja višegodišnjeg problema snabdevanja grada vodom. Budući da su pogoni za prečišćavanje završeni, a **ostaje da bude rešen problem vezan za važeći Zakon o komunalnim delatnostima i privatnim kompanijama, ona sugerše:** „U ovom trenutku grad Zrenjanin moraće da preuzme fabriku i da se dogovori oko komercijalnih uslova Vlade Srbije“, to jest oko uslova otkupa.⁶⁴ Predstavnik konzorcijuma Obradović na ovu izjavu reaguje žaljenjem zbog toga što premijerka ne nudi jasniji odgovor čak ni na dopis inostranih partnera.

Postrojenja su dobila građevinsku dozvolu, prošla tehnički pregled i odobren je probni rad. Krajem marta 2018. godine postrojenja su dobila i sanitarnu saglasnost za rad (koju, podsetimo, nisu uspeli da dobiju prethodne godine), ali ne i ostale dozvole za vršenje usluga prečišćavanja vode.

U daljem toku događaja, konzorcijum investitora je saopštio da je 23. maja održan sastanak sa bankama davaocima kredita, upravom grada Zrenjanina i Vladom Republike Srbije. Na tom zajedničkom sastanku **razmatrani su modeli za razrešavanje nastalog problema početka rada fabrike vode u Zrenjaninu.**

63 <https://www.ekapija.com/news/1996219/italijanski-gruppo-zilio-tuzi-ministarstvo-zdravlja-zbog-zabrane-rada-fabrike-vode-u>
64 <https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod/30637314.html>

GOTOVO ČITAVU 2018. GODINU INVESTITOR I VLASTI PROVODE U PAT POZICIJI.

1. Posao sa kompanijom „Gruppo Zilio“ sklopljen je uprkos odredbama Zakona o komunalnim delatnostima po kojima se privatna kompanija ne može baviti uslugom prečišćavanja vode.
2. Grad je 2014. potpisao (praktično) nezakonit ugovor, a za ceo posao garantovala je Vlada Srbije, tada na čelu sa Aleksandrom Vučićem. Nadležni organi su investitoru su izdali dozvolu za izgradnju postrojenja fabrike vode mimo zakona. Ko je za ove propustv neposredno odgovoran nije definisano do zaključenja istraživanja (početak 2021.).
2. Ni vlada niti nadležna ministarstva do 2017. nisu na to reagovali, ili nisu bili upoznati sa spornom zakonskom odredbom.
4. Teret pogrešnih odluka prevaljen je u svakom pogledu na građane Zrenjanina u svako.
5. Uprkos najavama, tokom 2018. ostaje nedefinisano da li će i kada biti potpisan sporazum o otkupu postrojenja sa konzorcijumom investitora. Ostalo je nejasno i ko će platiti otkup – Vlada Srbije ili Grad Zrenjanin – kao i kolika će cena otkupa biti.

Krajem 2018. godine izrađuje se novi **predlog dopuna Zakona o komunalnim delatnostima** koji predviđa mogućnost da javna preduzeća poslove iz okvira komunalne delatnosti vodosnabdevanja (i tramvajsko-trolejbuskog gradskog prevoza) poveravaju drugim pravnim licima, i on biva **podnesen Vladi Srbije na usvajanje 19. novembra 2018. godine.**

Problem zakona po kome se privatna kompanija ne može baviti uslugom prečišćavanja vode zaista i biva „rešen“ time što **Skupština Srbije 7. decembra 2018. usvaja izmene Zakona o komunalnim delatnostima**⁶⁵. Time su i privatnici dobili pravo da, uz saglasnost osnivača javnog preduzeća, obavljaju komunalne delatnosti.

Narodni poslanici se ne protive zakonu; protivljenje je došlo od strane dva sindikata. Stručnjaci i mediji komentarišu da bi **ovakva izmena zakona retroaktivno razrešila problem sa fabrikom vode u Zrenjaninu, ali i omogućila legalizaciju nezakonitog postupanja državnih organa, te komercijalizaciju vodosnabdevanja.** Direktna posledica je kreiranje velikog tržišta za strane firme koje će dobiti monopolski položaj u delatnosti koja donosi veliki profit -- komentarišu mediji.

Krajem 2018. godine postrojenje za prečišćavanje vode ulazi u režim **probnog rada.**

Građani tuže odgovorne – 2019. godina

Već u februaru 2019. se ispostavlja da voda u Zrenjaninu ipak po kvalitetu i dalje nije za upotrebu. Doduše, može se piti na vlastitu odgovornost. Samo mesec i po dana je proteklo otkad je puštena u rad fabrika za prečišćavanje vode italijanske kompanije „Gruppo Zilio“.

Predstavnik fabrike i vlasnik „Synertech,, d.o.o, Nenad Obradović, tada tvrdi da je „na izlasku iz fabrike njihova voda najbolja u Srbiji“. On za medije izjavljuje da priprema zahtev za izdavanje upotrebne dozvole, insistirajući na tome da je investitorski konzorcijum kao isporučilac odgovoran za kvalitet upravo na mestu izlaska vode iz fabrike, a da su dalje eventualne promene su u nadležnosti vodovoda i gradske uprave.

65 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_komunalnim_delatnostima.html

Zbog podozrenja da će postojati pritisci na laboratorije građani udruženi u inicijativu „Zajedno za vodu” su se u ovom periodu odlučili da nezavisno ispituju kvalitet vode i uzorke povere Institutu za javno zdravlje Vojvodine. Uzorci su uzimani **nekoliko puta, u periodu od 27. 12. 2018. do 25. 1. 2019. godine**. U Institutu ocenjuju da su se uzorci pokazali kao zdravstveno neispravni, a da voda koja im je dostavljena na analizu krajem januara predstavlja opasnost po zdravlje ljudi. „Ono što posebno zabrinjava je da je poslednji od uzoraka, uzet 25. januara, najgori”, izjavljuje predstavnik „Zajedno za vodu” za Insajder.

Poseban pritisak na građane i java upravu stvara zahtev investitora za nadoknadu troškova i gubitaka koji su nastali dok je izgrađena fabrika čekala na dozvolu za rad. Nenad Obradović je nekoliko meseci ranije izneo tvrdnju da je njegov konzorcijum dnevno gubio 2.000 evra, a do sredine decembra, kada su postrojenja aktivirana, još nije postojala potpuna procena gubitaka. Iz konzorcijuma očekuju da će se sa gradom dogovoriti o kompenzaciji, jer, kako kažu, „do svega ovoga nije došlo našom krivicom”.⁶⁶

Upitan da prokomentariše kako je moglo doći do pravnog propusta zbog kog su privatnici potpisali ugovor o obavljanju delatnosti koju u momentu potpisivanja ugovora nisu imali zakonska ovlašćenja da obavljaju, Obradović je ponovo istakao da je reč o neznanju i nemaru državnih institucija.

Prečišćavanje vode biva ponovo privremeno zaustavljeno 4. aprila 2019, ovog puta zbog opasnog nivoa mehaničkog zagađenja sirove vode. Kako bi se minimalizovao rizik trajnog oštećivanja filtera i membrana, najavljeno je da će biti obavljeni dodatni radovi zahvaljujući kojim će se u potpunosti otkloniti mogućnost mehaničkog zagađenja pre ulaska vode u postrojenje. U istom periodu očekuju se kratkotrajne intervencije za koje se tvrdi da neće izazvati pomeranje ranije najavljenih termina početka zvaničnog rada postrojenja.

Po prestanku rada postrojenja uključen je pređašnji režim snabdevanja grada vodom. Kako je zahvaljujući zakonskim izmenama rad privatnih investitora u ovoj delatnosti omogućen, predsednica Vlade Brnabić je ovom prilikom izjavila da očekuje nastavak rada novog gradskog postrojenja za prečišćavanje vode u Zrenjaninu **najkasnije do 10. jula 2019. godine**.

Novosagrađena fabrika je preuzela vodosnabdevanje grada u septembru, dve nedelje pre isteka poslednjeg definisanog roka.

Gradske vlasti, Zavod za javno zdravlje i građanski aktivisti različito su reagovali na početak rada fabrike.

Tadašnji gradonačelnik Čedomir Janjić je tvrdio da je vodosnabdevanje preko prečišćavača stabilno i nadgledano. Analize vode na ulazu i izlazu su se, po njegovim rečima, sprovodile na dnevnoj bazi, a pristupalo se kontroli i u rubnim gradskim oblastima. Voda je uzorkovana na unapred definisanih osam referentnih tačaka. Prve analize su bile povoljne, a svi rezultati u dozvoljenim granicama. Međutim, iz Zavoda za javno zdravlje saopštavaju da su vršili jednokratne analize na ulazu i izlazu iz fabrike, a da se merenjima na drugim referentnim tačkama nije pristupilo.

Kada je reč o troškovima izgradnje, Poverenik za informacije od javnog značaja je izneo podatak da je iz budžeta na račun privatnika, vlasnika objekta, uplaćen određen iznos. Komentar zrenjaninskog Vodovoda je da su od novembra prethodne godine, u četiri navrata, isplatili **oko 100 miliona dinara**. Gradonačelnik tvrdi da je reč o *pozajmici* kojoj se pribeglo zbog situacije sa blokadom rada. Novac će, izjavio je tada, biti vraćen, a građani tako obeštećeni.

Nakon sastanka sa investitorima, gradskim čelnicima i građanima, tadašnja premijerka Ana Brnabić je prokomentarisala da je problem zastoja u radu fabrike u tome što su investitoru stalno potrebna dodatna ulaganja i dodatni filteri, ali da ona smatra da je voda ipak mnogo bolja nego ranije. Ona je ranije, odgovarajući

66 <https://insajder.net/sr/sajt/tema/13370/>

na pitanje Insajdera o tome da li će neko snositi odgovornost zbog nezakonito potpisanog ugovora o izgradnji postrojenja za prečišćavanje vode u Zrenjaninu, konstatovala kako „ona nije tu da utvrđuje odgovornost“, kao i da „time treba da se bave nadležne institucije, ako ima razloga za to“.⁶⁷

U istom periodu Udruženje Građanski preokret je Tužilaštvu za organizovani kriminal prijavio šest osoba – (tada) aktuelnog gradonačelnika Čedomira Janjića, Ivana Devića, nekadašnjeg pomoćnika gradonačelnika zaduženog za investicije, Predraga Bodiropu, tadašnjeg direktora JKP „Vodovod i kanalizacija“, Gorana Tajdića, bivše odgovorno lice JKP „Vodovod i kanalizacija“, Nenada Obradovića, odgovorno lice i zakonskog zastupnika konzorcijuma izvođača (uz to i vlasnika firme „Synertech“, te ministra privrede Gorana Kneževića.

Već **28. decembra** je, nakon svega nekoliko meseci rada, **funkcionisanje postrojenja, zbog neodgovarajućeg kvaliteta vode, ponovo stopirano**, a vodosnabdevanje je koji preuzelo zrenjaninsko JKP „Vodovod i kanalizacija“. Kako su tada komentarisali mediji, jedini besplatan izvor vode za piće u gradu je „eko-česma“ sa četiri slavine sa prečistačima u naselju Bagljaš, do koje ljudi prelaze i po pet kilometara.

Hapšenja umešanih i druge eksplozije – 2020. godina

Povodom neslaganja sa investitorima zrenjaninske fabrike vode premijerka Ana Brnabić je u januaru 2020. uveravala kako „(N)i jedan jedini dinar nije isplaćen investitoru i neće biti isplaćen dok voda ne bude dovoljno dobra za piće“.⁶⁸

(Podsetimo, Poverenik za informacije od javnog značaja je 2019. izneo podatak da je iz budžeta uplaćivan novac na račun privatnika, vlasnika objekta, a iz zrenjaninskog Vodovoda su objavili da je ovo javno-komunalno preduzeće od novembra prethodne 2018. godine investitoru isplatilo oko 100 miliona dinara; gradonačelnik je tvrdio da je reč o *pozajmici*.)

Investitor u isto vreme uverava javnost da su, mada na pionirskom poduhvatu bez presedana unutar Banata pa i mnogo šire, ipak sasvim blizu rešenja koje će moći da bude primenjivano i u drugim sredinama koje imaju poteškoća sa prečišćavanjem vode. Investitor nadalje najavljuje da će već krajem januara 2020. fabrika opet raditi.

U februaru 2020. su privedene tri osobe koje su u vreme sklapanja poslova oko fabrike vode u Zrenjaninu bile na pozicijama gradskih čelnika. Oni su osumnjičeni za zloupotrebu u vezi sa javnom nabavkom, zloupotrebu službenog položaja i zloupotrebu položaja odgovornog lica u vezi sa izgradnjom fabrike vode u Zrenjaninu. Privedeni su **Ivan Dević**, nekadašnji pomoćnik gradonačelnika zaduženog za investicije, bivše odgovorno lice JKP „Vodovod i kanalizacija“ **Goran Tajdić**, kao i **Nenad Obradović**, odgovorno lice Konzorcijuma izvođača i vlasnik „Synertecha“. Obradoviću i Deviću je tom prilikom određen jednomesečni pritvor, dok Tajdić, bivši direktor „Vodovoda i kanalizacije“ koji je 2015. sa Grupom Zilio potpisao ugovor o izgradnji postrojenja za prečišćavanje vode, pušten uz meru zabrane komunikacije sa svedocima.

Osnov za privođenje predstavlja krivična prijava koju je 2019. godine protiv šest lica uključenih u poslove oko ugovaranja i izgradnje postrojenja za prečišćavanje vode podnela nevladina organizacija „Građanski preokret“ iz Zrenjanina.

Tužilaštvo se izjasnilo da smatra da su Obradović i Dević izvršili krivično delo zloupotrebe u vezi sa javnom nabavkom jer su učestvovali u **dogovoru o elementima konkursa pre raspisivanja javne nabavke**, što je protivzakonito. Nakon što **je konkurs završen** Goran Tajdić je u svojstvu direktora JKP „Vodovod i kanalizacija“ potpisao ugovor za prečišćavanje

⁶⁷ <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/16512/>

⁶⁸ <https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod/30637314.html>

vode sa grupom ponuđača koju su činile baš kompanije koje je zastupao Obradović. Firma „Synertech“ je u vreme potpisivanja ugovora bila deo konzorcijuma sa druge dve privatne firme, a u međuvremenu je postala i većinski vlasnik kompanije „Gruppo Zillio“ koja upravlja fabrikom vode; Obradović je postao direktor kompanije „Synertech“, dok je ranije zastupao firmu „Gruppo Zilio“ i „Gruppo Zilio SPA“, ćerke firme istoimene italijanske kompanije.

Ugovor je, sa svoje strane, bio u suprotnosti sa tada važećim Zakonom o komunalnim delatnostima koji je propisivao da se prečišćavanje vode ne sme prepustiti privatnoj firmi, pa je Goran Tajdić potpisivanjem takvog ugovora izvršio krivično delo zloupotrebe službenog položaja.

Firma „Gruppo Zilio SPA“ je izašla iz posla i prepustila ga firmi „Synertech“ te po toj osnovi nije imala pravo da povuče bankarske garancije. Ivan Dević se tereti da je 30. juna 2016. godine zaključio aneks Ugovora o javnoj nabavci i izvršio povrat bankarske garancije izvršiocu „Gruppo Zilio“, uprkos tome što su uslovi za njenu realizaciju (za to da banka naručiocu posla isplati sumu za koju je garantovala u slučaju da izvođač posla ne ispunji ugovorne obaveze) bili ispunjeni.⁶⁹ Dević se zato tereti za zloupotrebu službenog položaja, a u medijima se navodi se suma od čak 546.336 evra bankarske garancije za dobro izvršenje posla.

Nenad Obradović se sumnjiči da je 17. maja 2019. godine primio iznos od 67.500.000 RSD iz budžeta Republike Srbije, na ime subvencija radi nabavke i zamene opreme u postrojenju za prečišćavanje pijaće vode, kao i puštanje istog u rad. Trećina iznosa je utrošena na tekuće poslovanje privrednog društva, zbog čega se Obradović sumnjiči da je izvršio krivično delo zloupotrebe položaja odgovornog lica.

Nakon hapšenja Nenada Obradovića, promenjen je zakonski zastupnik grupe, tako da je u Agenciji za privredne registre (APR) u funkciji direktora „Gruppo Zillio“ zavedeno ime Bojan Dimkić. Nakon izmena u APR-u, Dimkić je u izjavama za lokalne medije i televiziju N1 podvukao da su dve izraelske kompanije od januara 2020. godine većinski vlasnici zrenjaninske fabrike vode i da su investirali više stotina hiljada evra u sređivanje i proširenje kapaciteta postrojenja. U APR-u, međutim, promena vlasništva nije bila zvanično zavedena u januaru 2020.

Iz Tužilaštva su tokom 2020. odgovarali da se postupak nalazi u fazi istrage: „U kojoj je potrebno da se izvrše dodatne provere i pribave dodatni dokazi kako bi se odlučilo o narednim procesnim radnjama“, kao i da „trenutno nije doneta naredba o proširenju istrage u odnosu na neka druga lica“.⁷⁰

U istoj krivičnoj prijavi, koju je 2019. podnelo udruženje „Građanski preokret“ navodi i ime dugogodišnjeg gradonačelnika Zrenjanina Čedomira Janjića⁷¹. U doba pomenutih privođenja novosadsko tužilaštvo je još razmatralo da li će i protiv njega pokrenuti istragu. Protiv Janjića je ranije vođeno nekoliko prekršajnih postupaka – zbog kršenja Zakona o budžetskom sistemu, ali i zbog neprijavlivanja imovine.

„Uočljivo je da su hapšeni samo neposredni realizatori tog poduhvata, a odluke o svemu donosio je grad Zrenjanin, odnosno njegovi organi – Skupština i Gradsko veće. Ceo posao je vodila vladajuća stranka. Ne može se reći da su hapšeni oni koji su donosili odluke, nego oni koji su ih realizovali⁷²“, rekao je za RSE sociolog Miroslav Samardžić iz Zrenjaninskog socijalnog foruma, koji od 2014. godine prati dešavanja u vezi sa vodosnabdevanjem.

69 **Bankarska garancija** je garancija kreditne institucije (banke) kojom se osigurava da će obaveze jedne strane iz ugovornog odnosa biti ispunjene. Banka se putem bankarske garancije obavezuje da isplati određeni novčani iznos drugoj strani iz ugovornog odnosa (korisniku garancije, najčešće naručiocu posla) u slučaju da druga strana (izvođač posla) ne ispunji svoje obaveze. Bankarske garancije omogućavaju kompaniji da pribavi resurse i sklopi ugovorne odnose za koje inače ne bi bila u stanju u tom trenutku i najčešće se koristi prilikom zasnivanja velikih partnerskih ugovornih poduhvata ili prilikom javnih poziva za ponude državnih institucija ili velikih korporacija. (parafrazirano sa: https://blog.erstebank.me/sr_ME/erste-blog/blog/2017/11/16/sta-su-bankarske-garancije-i-kako-funkcionisu)

70 <https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod-izgradnja/30635340.html>

71 Čedomir Janjić je gradonačelnik Zrenjanina od 2014. godine. Od 2006. je odbornik u Skupštini Grada Zrenjanina i član Privremenog organa Opštine Zrenjanin do 2008. godine, a 2013. bio je zamjenik gradonačelnika Ivana Bošnjaka (SNS) i iznenada izbačen iz DSS-a iz kog su ocenili da je ponašanjem naneo štetu ugledu stranke. Član SNS-a je od novembra 2013. godine.

72 <https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod-izgradnja/30635340.html>

Snabdevanje vodom iz postrojenja za prečišćavanje obnovljeno je krajem februara 2020. godine, da bi već u aprilu gradonačelnik Čedomir Janjić najavio odličnu vest za Zrenjanin: „uskoro će biti ukinuta zabrana upotrebe vode za piće„.

Tokom provera ispravnosti vode sprovedenih od 25. marta do 27. aprila 2020. analizirana je voda iz gradske vodovodne mreže sa sedam mernih mesta, sa izvorišta i iz rezervoara, u šest iteracija. Analize vode obuhvatale su osnovni „A“ i prošireni „V“ obim. Stručnjaci akreditovanih laboratorija gradskih Zavoda Zrenjanina i Beograda su izneli zaključak da je kvalitet vode iz gradske vodovodne mreže **po prvi put u skladu sa Republičkim pravilnikom o higijenskoj ispravnosti, odnosno da je voda bezbedna za piće**. Analize su rađene u okviru zahteva za ukidanje zabrane upotrebe vode za piće iz gradske vodovodne mreže Zrenjanina i one potvrđuju rezultate interne laboratorije JKP „Vodovod i kanalizacija“⁷³.

Privatni investitor je nakon više od pet godina od potpisivanja Ugovora o izgradnji fabrike vode uspeo da isporuči prečišćenu vodu, nakon čega je JKP „Vodovod i kanalizacija“ 7. maja uputilo zahtev sanitarnoj inspekciji za ukidanje zabrane. Iz pokrajinske sanitarne inspekcije nije bilo zvaničnog odgovora.

Grad je u aprilu 2020. isplatio privatnom investitoru prvu isporuku pijaće vode iako zabrana nije bila skinuta. Kako navode iz udruženja Građanski preokret, isplaćeno je više od 50.000 evra za prečišćenu vodu, a isplatu za april potvrdio je i gradonačelnik Janjić.

U istom periodu čuli su se prigovori po osnovu toga što se tokom **pet godina postrojenje frekventno kvarilo, rad je obustavljan, rezultati analize isporučene vode su varirali**. Dana 8. aprila 2020. godine ceo grad je usred pandemije 12 sati bio bez kapi vode. Direktor Zavoda za javno zdravlje dr Zdravko Ždrale saopštava da nije mogao da reaguje i spreči ovakvu situaciju, jer je prekid vodosnabdevanja nastao zbog radova u fabrici vode, i da je za prekide zadužen Grad, dok su iz JKP „Vodovod i kanalizacija“ objašnjavali da hitno uključivanje vode, makar kao tehničke, nije bilo predviđeno. Pred same izbore sve se najzad uklopilo i profunkcionisalo, što je izazvalo podozrenje i nezavisnih građanskih grupacija i opozicionih stranaka. „Od nekih 50-60 stvari koje se nalaze u pravilniku o ispravnosti vode, mi imamo rezultate za nekih desetak. To naprosto ne može biti dovoljno“, izjavio je tom prilikom Dušan Kokot, predsednik udruženja „Građanski preokret“⁷⁴ Informacije o primenjenoj tehnologiji i reagensima nisu dostupni ni stručnoj javnosti, ali sam režim rada jeste bio otvoreno najavljen kao pilot-rešenje.

„Ne koristimo vodu sa česme, ni za kuvanje, a račun za vodu je 4.000 dinara mesečno i bar još 2.500 dinara dam za flaširanu vodu. Čuo sam najave o ukidanju zabrane, ali u to ne verujem. Gradonačelnik je mnogo toga obećao, ali nijedan rok nije ispoštovan“⁷⁵, izjavio je za Radio Slobodna Evropa u maju 2020. anonimni penzioner.

Fabrika je nekoliko meseci radila sa nestabilnim rezultatima. Tokom leta 2020. godine u Zrenjaninu je učestalo dolazilo do pada pritiska i nestašica vode. Predstavnici lokalne samouprave su deo ovih problema pravdali starošću vodovodne mreže. Prosečna starost vodovodne mreže u gradu Zrenjaninu i naseljenim mestima je, naime, iznad 30 godina, a neki su delovi u funkciji od početka gradnje, dakle šezdesetih godina prošlog veka. JKP „Vodovod i kanalizacija“, zaduženo je za oko 1.200 km vodovodne mreže koja je, budući izložena učestalim oscilacijama pritiska, trpela brojne havarije. Havarije su, kažu nadležni, urgentno rešavane, sa promenljivim kvalitetom izvedenih popravki. Međutim, u situacijama kada je vodosnabdevanje tokom leta preuzimalo JKP „Vodovod i kanalizacija“ pritisak u mreži je bio stabilan a broj havarija je drastično opao. Vode u dovoljnim količinama i uslovima stabilnog pritiska ima i u višespratnicama bez ugrađenih uređaja za usklađivanje pritiska vode.

73 <https://www.dropbox.com/sh/e977gy5rsymx4aj/AADieFLh6CNnR1B1STjyt2FKa?dl=0>

74 <https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod-izgradnja/30635340.html>

75 <https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod-izgradnja/30635340.html>

„Drugi deo problema je što za sve to vreme i za ozbiljnu količinu otpadnih voda, on (investitor) nije plaćao uslugu odvođenja otpadnih voda”⁷⁶, protestovali su u Građanskom preokretu, „to je ozbiljan ekološki problem, jer je otpad zapravo otrovan mulj pun arsena. Tačno znamo i sastav otpada i gde će se lagerovati kada investitor ispuni uslove iz ugovora. U kanalizaciju, a odatle sve ide u Begej.”

Krajem septembra 2020. u Zrenjaninu je obnovljeno uredno snabdevanje vodom preko postrojenja za prečišćavanje, o čemu svedoči zvanično obaveštenje na sajtu fabrike. Partneri firme „Synertech”, (koja je sa italijanskim „Gruppo Zilio” potpisala ugovor o usluzi prečišćavanja vode) su sada firme „Rimon the clear Solutions” i „Avital Water” iz Izraela. (Podsetimo, reč je o dve izraelske kompanije na koje je kao partnere referisano nakon hapšenja Obradovića u februaru.) **Oni su sa naručiocem posla JKP „Vodovod i kanalizacija” potpisali novi sporazum, ugovorili rokove za dodatne radove koje su ispoštovali, a postrojenja su u septembru 2020. ponovo stavljena u funkciju.** Posle donekle nejasne promene vlasničke strukture, novi vlasnici navode da su uložili blizu milion evra na unapređenje sistema i proizvodnje i da je oprema jpodvrgnuta detaljnom servisiranju. Proizvodni kapaciteti povećani su čak i preko **400 litara** u sekundi (podsetimo, prethodna procena glasila je na 300l/s), **uz osetno smanjenje udela otpadnih voda.**

Zvanični podaci iz APR–a (Privredni registar Srbije) potvrdili su da je došlo do promene u vlasničkoj strukturi zrenjaninskog postrojenja za prečišćavanje pijaće vode. Većinski udeo, odnosno 65% vlasništva u Fabrici vode d.o.o (donedavno Grupa Zilio), firma „Synertech”, d.o.o. prepustila je privrednom društvu SAR d.o.o Beograd – Zemun. Među direktorima privrednog društva SAR je i Meir Avital, vlasnik „Avital”, grupe koja u Srbiji i na Balkanu posluje tokom poslednjih 17 godina, kao i još petorica državljana Izraela. Ova promena je notirana 11. avgusta 2020, dok su mediji to objavili u oktobru.

U okviru emisije Nezavisnog društva novinara Vojvodine „Šta će biti sa vodom?,” povodom premašene decenije i zbog bezuspešnih rešavanja problema pitke vode u Zrenjaninu profesorka biologije Zorica Radišić skrenula je pažnju na opasnosti od kontaminirane vode. U praksi je, ustvari, nemoguće zaštititi se u potpunosti. Ona je naglasila da su i u periodu mnogo pre zabrane upotrebe vode iz vodovoda čitave generacije ljudi na ovom području u nesagledivom spektru situacija i okolnosti upijale i kroz kožu štetne supstance iz vode.

Ona je podsetila na to da se kanalizacija i otpadne vode izlivaju iz prečištača i bez ikakve kontrole u sve prirodne vodene površine. Nestručnim i neodgovornim aktivnostima oko prečišćavanja vode dodatno se opterećuju korita reka otrovnim otpadnim muljem. Strane firme pri preuzimanju domaćih fabrika i pogona nisu obavezne da poštuju evropske propise na ovoj teritoriji, što im je svakako ekonomski dodatno atraktivno.

*„Ugrožavanje, ne samo vodozahvata iz kog se snabdeva zrenjaninski vodovod, nego i gradskih i prigradskih jezerskih kompleksa, podzemnih voda, korita Begeja i Carske bare od strane kineske fabrike guma Linglong je velika”⁷⁷, istakla je profesorka Radišić. Za dolazeću fabriku nema dostupnih analiza po pitanju dodatnog pritiska na kapacitet zrenjaninskog vodovoda. **Stručnjaci, međutim, procenjuju da će dodatna potrošnja izazvati čak za petinu veće opterećenje.***

Sredinom novembra započet je (ranijim ugovorom predviđeni) monitoring stručne komisije JKP „Vodovod i kanalizacija,” Zrenjanin, sa ciljem dokazivanja validnosti parametara, i to u trajanju od 30 dana neprekidnog rada postrojenja. Početak analiza je bio zakazan za 15. novembar, a kraj za 15. decembar.

⁷⁶ <https://rs.n1info.com/vesti/a563608-zrenjanin-16-godina-bez-ispravne-vode-novo-obecanje-o-pocetku-rada-fabrike/>
⁷⁷ <https://beta.rs/zeleni-srbija/zs-srbija/136731-radisic-fabrika-vode-u-zrenjaninu-predstavlja-igranje-zivotima-i-zdravljem-ljudi>

Monitoring je 14. decembra prekinula nova **havarija** u zrenjaninskoj fabrici vode. Ona se istovremeno desila nekoliko dana pred istek poslednjeg roka koji je Grad ponudio za kompletiranje izgradnje rezervoara, smanjivanje gubitaka i povećanje količine prečišćene vode. Posledice su prevazile prekid rada komisije i uobičajeni prekid u vodosnabdevanju, jer je ugrožena i bezbednost ljudi. Naime, dvojica radnika zadobila su povrede tokom postupka hlorisanja vode, kako je tada sopštilo Ministarstvo za rad. Jedan od njih teže je povređen, a obojica su sa opekotinama zadržana u bolnici.

Zrenjaninska fabrika vode je nakon eksplozije (ponovo) stavljena van upotrebe, a snabdevanje iznova usmereno na direktna izvorišta: „[B]itno je napomenuti da će se u periodu dok ne stignu zvanične informacije sa postrojenja o stepenu havarije i mogućnosti ponovnog rada, vodosnabdevanje vršiti direktno sa izvorišta i da će vodosnabdevanje vršiti JKP 'Vodovod i kanalizacija'”⁷⁸, izjavio je Siniša Gajin iz ovog preduzeća.

Krajem 2020. je u javnost procurela vest da iz slavina do krajnjih potrošača sem arsena nekako dopire i metan. Na društvenim mrežama se pojavio snimak iz južnog dela grada na kom voda iz slavine – gori. Iako zvaničnih informacija o uzrocima eksplozije još nema, iz fabrike nezvanično kažu kako sumnjaju da bi uzrok mogao biti upravo metan.

Dan mrmota na zrenjaninski način – 2021. godina

Stručna komisija JKP „Vodovod i kanalizacija” je na temelju sprovedenog monitoringa rada fabrike vode u trajanju od 29 dana predala izveštaj 15. januara 2021. godine

Monitoring je sproveden na osnovu toga ponovljenih zahteva lokalnog JKP „Vodovod i kanalizacija” da se preispita i proveri ispunjavanje parametara definisanih Ugovorom i konkursnom dokumentacijom, što su učestali prekid u radu postrojenja učinili neizvodljivim. Kako bi se očuvala validnost Ugovora sklopljenog 2015. godine, ugovorne strane su Sporazumom od 21. 1. 2020. godine i u Aneksu Sporazuma od 21. 9. 2020. godine jasno definisale način dokazivanja svih parametara. Testiranju su u fabrici vode pristupili 15. novembra, sa namerom da se ispitivanje finalizira do 15. decembra 2020. godine, ali je 14. decembra 2020. godine havarija na postrojenju fabrike vode blokirala dalji rad postrojenja.

U Izveštaju od 15. januara 2020. je konstatovano da fabrika vode nije ispunila nijedan od razmatrana 34 tehnička uslova:

- *Od 105 analiza prečišćene vode, 13 uzoraka nije bilo u skladu sa Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti vode za piće*
- *U 36 uzoraka pojedini parametri (poput boje, prisustva amonijaka, bora i arsena) su na gornjoj granici maksimalnih dozvoljenih vrednosti*
- *Dezinfekcija prečišćene vode nije vršena na propisan način.*
- *Gubici vode su prevazilazili propisanu granicu do 5% višestruko što direktno ugrožava i gradsko izvorište vode Mihajlovačka. Gubici koje fabrika pravi dovode do iscrpljivanja izvorišta, tj. prevazilaze okvire dozvoljenih eksploatacionih rezervi.*
- *Otpadne vode pre upuštanja u sistem nisu tretirane. Takve otpadne vode izazivaju povećanu koroziju betona, odnosno neposredno utiču na ubrzano propadanje*

betonskih cevi u okviru kanalizacionog sistema.

- *Visoka koncentracija toksične materije arsena zdravstveno ugrožava ljude koji su u neposrednom kontaktu budući da rade na održavanju kanalizacionog sistema.*
- *Ukupna količina otpadnih voda višestruko je prevazilazila dozvoljene vrednosti. Merač otpadne vode nije čak ni ugrađen u okviru postrojenja. Zabeleženo je izlivanje otpadnih voda iz kanalizacionog šahta na mestu samog priključka.*
- *Postrojenje nije uspostavilo obradu otpadnog mulja*
- *Postrojenje nije imalo priključak kišne kanalizacije*
- *Nestabilan rad postrojenja, odnosno posledična učestalost havarija, vode znatnom broju kvarova na samoj vodovodnoj mreži*
- *Pojedini delovi postrojenja nisu adekvatno zaštićeni od spoljašnjeg uticaja. Rezervoar za predtretman nije zaštićen od vazdušnih mikrozagađenja, kiše, snega, insekata, pa ni ptica.*
- *Uočeno je i da se pumpe za doziranje hemikalija i rezervoari hemikalija nalaze na otvorenom i nezaštićeni su od vremenskih uslova.*

Zahtevani podaci koji se odnose na pojedine tehničke uslove uopšte nisu razmatrani ni dostavljeni od strane fabrike vode.

Elaborat zaštite od požara u postrojenju, koji je sastavni, neophodan deo svake projektne dokumentacije, u ovom slučaju nije dostavljen komisiji.

JKP „Vodovod i kanalizacija“ nije vezan na sistem tako da je moguće daljinski ili automatski preuzimati upravljanje vodosnabdevanjem u okolnostima kada fabrika vode nije u funkciji.

„Na osnovu navedenih i preostalih zaključaka stručna komisija je konstatovala da postrojenje za prečišćavanje vode ne ispunjava tehničke uslove iz Javne nabavke JN 34/2014. i da rad postrojenja ugrožava i preopterećuje celokupan sistem vodosnabdevanja i kanalisanja Zrenjanina“⁷⁹.

Budući da je stručna komisija JKP „Vodovod i kanalizacija“ iznela u javnost podatke po kojima fabrika vode u Zrenjaninu ne zadovoljava uslove definisane javnom nabavkom, i da se u izveštaju komisije navodi kako od 34 razmatrana tehnička uslova fabrika nije ispunila nijedan, očekuje se da će v.d. direktor tog preduzeća, nakon upoznavanja Nadzornog odbora i osnivača – Grada Zrenjanina, doneti odluku u skladu sa Ugovorom i važećim zakonskim propisima..

Sam direktor fabrike Bojan Dimkić u medijima je početkom 2021. tvrdio da od Vodovoda, kao partnera u poslu, nije zvanično dobio izveštaj, već da se o kritikama u vezi sa tehničkim rešenjem iz javne nabavke informisao iz medija. On je javno ispoljio iznenađenje takvim postupanjem javnog komunalnog preduzeća.⁸⁰ Nadalje je direktor Dimkić zatražio zvanični izveštaj po predmetnim primedbama, kako bi mogao validno da ih komentariše, uz najave da će „posle uvida zajedno sa svojim timom izaći u javnost sa ocenom i činjenicama koje će, pokazati da fabrika vode zadovoljava mnogo više od onoga što se moglo čuti u medijima“.⁸¹

Predsednik Gradskog odbora Lige socijaldemokrata Vojvodine Bojan Kostreš je povodom objavljivanja izveptaja prokomentarisao kako se već godinama ukazuje na nestručnost, bahatost i neodgovornost

79 <http://www.vikzr.rs/zavrsen-izvestaj-strucne-komisije-o-radu-fabrike-vode/>

80 <https://www.danas.rs/drustvo/direktor-fabrike-vode-u-zrenjaninu-odbacio-izvestaj-komisije-kao-netacan/>

81 <https://www.danas.rs/drustvo/direktor-fabrike-vode-u-zrenjaninu-odbacio-izvestaj-komisije-kao-netacan/>

lokalnih vlasti, ali da će posle svega „i danas Zrenjaninci potrošiti najmanje 50.000 evra za kupovinu vode u prodavnicama“. (Podsetimo, procene o tome koliko građani Zrenjanina dnevno troše na nabavku flaširane vode variraju u rasponu od 20 do pomenutih 50.000 evra.) On je zatražio hitnu reakciju državnih organa i kažnjavanje odgovornih.

Nakon eksplozije koja se desila sredinom decembra 2020. pažnji javnosti je posredstvom medija predložen apel potpisan od strane 14 radnika same fabrike, koji traže da se fabrici omogući da počne sa radom, naglašavaju svoje pravo na rad i zahtevaju da se hitno ispituju brojne malverzacije i zakulisne radnje. U apelu radnici tvrde da pojedini funkcioneri JKP „Vodovod i kanalizacija“ sistematski opstruiraju rad fabrike i da postoji podozrenje da je iz mreže čak ispuštana voda kako bi se onemogućilo stabilno snabdevanje grada. Oni skreću pažnju na to da je potrošnja u istom periodu 2018. i 2019. godine porasla sa 200 litara u sekundi na 270 litara.

„Kada se desila eksplozija metana u našem pogonu ni gradonačelnik ni direktor Vodovoda nisu nas obišli. Sadašnji tim stručnjaka Vodovoda nema iskustva niti znanja o tehnologiji koja je u našoj fabrici primenjena i ne mogu da procenjuju da li ona može da preradi vodu. Tvrđimo da može, ali je potrebna saradnja. Očigledno da neko od lokalnih moćnika hoće da nam preotme fabriku“⁸², navodi se u apelu.

Pitanje pitke vode, naravno, nije lokalni problem, a lokalno nije ni pitanje zagađenja nepoželjnim supstancama. Procenjuje se da su potrebe za regionalni vodovodni sistem Banata od 2100 do 2300 litara vode u sekundi. Miomir Komatina, geolog i autor dela „Podzemne vode Srbije“, isključuje mogućnost najavljenog zahvatanja vode novim bunarima za dodatne potrebe postrojenja Fabrike vode kao i fabrike guma Linglong i drugih krupnih potrošača.

Izvorišta podzemne vode iz kojih se napaja grad Zrenjanin se po mišljenju geologa prihranjuju tokovima od Karpata, i to veoma sporo. Prosečni pad nivoa vode u izvorštima od 1960. do 2000. godine procenjuje se na oko pet metara. Ugrožavajući efekti klimatskih promena, praćenih porastom temperatura i smanjenjem padavina, koji rezultiraju smanjenjem količine vode u izvorima prepoznati su i drugde. U Nemačkoj se zato, primera radi, okreću radu na tehničkim inovacijama i štednji. Dnevna potrošnja vode se kontroliše i podvrgava štednji već decenijama, i svodi se sa 147 na 123 litra po glavi stanovnika.

Geolog Komatina vidi depresiju Kovin-Dubovac kao moguću perspektivu, te da s obzirom na ozbiljnost i veličinu problema vode, država i pokrajina moraju obezbediti i projekat i finansiranje.

LOKALNO DRUŠTVENO ORGANIZOVANJE U BORBI ZA VODU

Kada je 2004. zvanično zabranjena upotreba vode za piće iz vodovoda, stanovništvo Zrenjanina nije bilo iznenađeno. Vladalo je mišljenje da su brojke sada samo pokazale ono što im je odavno bilo poznato. Tadašnja gradska vlast je kao rešenje promovisala izgradnju fabrike vode. Mnogi građani i građanke su u tom trenutku imali nadu i verovali u rešenje problema zagađene vode u bliskoj budućnosti. U periodu od 2000. do 2012. godine gradska vlast je ugovorila projekte i istraživanja sa više od deset aktera koji iz različitih razloga nisu uspeali da dođu do rešenja, ili su se ugovori raskidali na pola posla. Oštrica lokalnih inicijativa isprva je bila otupljena stalnim obećanjima i konstantnom kampanjom gradskih, pa i republičkih vlasti da je problem prirodan i zatečen, a da je rešenje na pomolu i da se traži još samo malo strpljenja. Sem toga postojao je veoma snažan sentiment tehnioptimizma na talasu promena 2000-ih, kada se Srbija spoljnopolitički okrenula Evropskoj uniji, u kojoj bi, verovalo se, u 21. veku ovakvi problemi bili rešeni savremenom tehnologijom i dobrom organizacijom.⁸³ Izbori 2012. godine dočekuju se u velikom nezadovoljstvu biračkog tela Zrenjanina prema postojećoj vlasti. Pored brutalne privatizacije praćene katastrofalnim gubicima radnih mesta u ovom do tada industrijskom gradu, kao glavna zamerka vlasti stoji i neuspešno rešavanje problema snabdevanja kvalitetnom vodom.

Smenom lokalnih i republičkih vlasti događa se i zaoštavanje u neoliberalnim politikama, te je i oko problema sa vodom primetan raskid sa „starim“ postulatima – da se od privatnih kompanija može samo kupovati tehnologija koja bi ipak ostala u javnom sektoru i za javni interes, a da se tenderi organizuju za izvođače radova, a ne za vlasnike fabrike. Preovladava diskurs da je država „loš domaćin“, te da je navodno efikasnije uključiti privatnog partnera kome bi se poverio najproblematičniji segment – prečišćavanje vode.

Upravo se tada razvija i lokalni građanski odgovor, kako u smeru očiglednih zahteva za snabdevanje ispravnom vodom, tako i u pravcu protivljenja tada sasvim novom nivou privatizacije i poskupljenja javnih komunalnih usluga. Bunt kulminira 2015. godine nakon što su vlasti sa italijanskom kompanijom „Gruppo Zillio“ potpisale ugovor o izgradnji privatne fabrike vode, a borba, kao i problem, traje do danas.

Udruženje Eko tok već 2012. pokreće inicijativu za čistu vodu i organizuje protest „Stop flaširanoj vodi“.⁸⁴ Protest zagovara da se, kao prelazno rešenje, eko česme obezbede na više punktova i intenzivnije koriste, te tako spasu stanovništvo ogromnog troška koji svakodnevno izdvajaju za flaširanu vodu. Ova ideja nailazi na zid već sledeće godine kada i voda iz eko česmi biva zabranjena zbog bakteriološke neispravnosti.⁸⁵ Eko tok zajedno sa **Panonskom antifašističkom organizacijom PAOR** organizuje još nekoliko protestnih performansa 2014, a njegov najistaknutiji predstavnik Dejan Protić inicira i ideju da se po ugledu na druge gradove i u centru Zrenjanina u letnjim mesecima postave cisterne sa besplatnom pijaćom vodom za stanovništvo. Inicijativa nije naišla na razumevanje ni kod jedne garniture gradskih vlasti.

83 Iz intervju sa aktivistima: Dušan Kokot, Milica Lupšor, Branislav Markuš - 15. i 16. februar 2021.
84 <https://ilovezrenjanin.com/vesti-zrenjanin/gradani-traze-izgradnju-eko-cesmi/>
85 <https://www.blic.rs/vesti/srbija/u-zrenjaninu-zabranjena-za-pice-i-voda-iz-eko-cesme/hwllhqq1>

Organizacija **Naš grad - naša stvar** okuplja progresivnije pojedince nezadovoljne političkom ponudom i početkom 2014. organizuje „Protest građana za zdravu pijaću vodu,“ koji je masovno posećen. Nastavak sledi iste godine kada članica organizacije Dragana Popović, inače operna pevačica, započinje „Tih protest“ ispred Gradske kuće koji odjekuje i u drugim krugovima van Zrenjanina.⁸⁶ Godine 2016. okušali su sreću na lokalnim izborima kao grupa građana „Naš grad – naša stvar – Borba za vodu“, ali ne prelaze cenzus.

Zrenjaninski socijalni forum aktivan je u temi od 2014. i okuplja bivše radnike zrenjaninske industrije, intelektualce leve orijentacije kao i prekarne radnike, crpeći iskustva iz sindikalnog organizovanja i protivljenja privatizaciji javnih dobara.⁸⁷ Tokom niza godina organizuju tribine, stručne i političke diskusije na temu vode u Zrenjaninu i priključuju se organizaciji protesta. Oni 2017, 2018. i 2019. izdaju svoje biltene sa ovom temom, a 2017. produciraju i film „Zrenjaninski Rašomon“, u režiji člana ZSF Branislava Markuša, koji prikazuje bezizlazno stanje u građanskoj borbi za pitku vodu.⁸⁸ Izričito se protive bilo kakvom obliku privatizacije prirodnih resursa.⁸⁹

Neformalna **inicijativa Zajedno za vodu** okuplja opozicione političke partije veoma širokog ideološkog spektra i udruženja građana, po prvi put zajedno sa jednim ciljem - rešavanje problema fabrike vode.⁹⁰ Oni tokom 2018. istražuju stanje u fabrici i podnose nekoliko krivičnih prijava zbog navodnih malverzacija.⁹¹ Nakon brzopoteznih izmena Zakona o komunalnoj delatnosti 2018. godine, naizgled uniformni cilj svih članova inicijative nalazi se pred neočekivanim izazovom i tada dolazi do neizbežnog ideloškog raskola. Naime, jednom delu partija i organizacija nije smetalo ozakonjenje učešća privatnih kompanija u javno-komunalnim delatnostima vezanim za vodu, dok se drugi deo izričito protivio privatizaciji (javno-privatno partnerstvo, outsorsing ili puna privatizacija) bilo kojeg dela usluga vodosnabdevanja.

Početkom 2019. udruženje Naš grad - naša stvar, na čelu sa Dušanom Kokotom, menja ime i postaje **Građanski preokret**. Sabirajući ranija iskustva i znanja o problemu pijaće vode u Zrenjaninu, udruženje širi polje svojih aktivnosti, a borbu za vodu nastavlja u okviru kampanje „Zajedno do vode“. Organizuju javne skupove i izdaju bilten na temu vodosnabdevanja u kome reč daju i intelektualcima iz srodnih organizacija.⁹² Organizacija radi na pravnom osporavanju ugovora sa fabrikom vode, a podnose i krivične prijave protiv gradonačelnika i dvojice bivših direktora javnog preduzeća „Vodovod i kanalizacija“ i vlasnika firme „Synertech“. Istražuju dokaze za štetu načinjenu gradskoj kasi i samim građanima i građankama. Udruženje ukazuje na ozbiljan problem odlaganja hazardnog otpada i otpadnih voda fabrike u vodotokove putem javne kanalizacije. Zalažu se za: raskid ugovora sa fabrikom, formiranje nezavisne komisije koja bi utvrdila stanje tehnoloških mogućnosti u fabrici i finansijsku kontrolu koja bi istražila skrivene dugove i ugovorne uslove.⁹³

Prema navodima aktivista i aktivistkinja Zrenjanina, u nedostatku alternative, sve veći broj građana konzumira vodu sa česme.

86 <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/57/srbija-danas/1661484/neobican-protest-u-zrenjaninu.html>

87 Iz intervju sa aktivistima: Dušan Kokot, Milica Lupšor, Branislav Markuš - 15. i 16. februar 2021.

88 <http://www.zsf.rs/video/zrenjaninski-rasomon-film/>

89 <http://www.zsf.rs/wp-content/uploads/2018/02/Privatizacija-Voda.pdf>

90 gradski odbori: Dosta je bilo, Demokratska stranka, Liga socijaldemokrata Vojvodine, Socijaldemokratska stranka, Demokratska stranka Srbije, Pokret Dveri

91 <https://www.danas.rs/drustvo/kokot-vlast-u-zrenjaninu-nezainteresovana-za-vodu/>

92 <https://gradjanski-preokret.rs/video/biltenzdv1.pdf>

93 Iz intervju sa aktivistima: Dušan Kokot, Milica Lupšor, Branislav Markuš 15. i 16. februar 2021.

IZVORI

B92, 20. januar 2004.

U Zrenjaninu zabranjeno korišćenje pijaće vode zbog arsena

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2004&mm=01&dd=20&nav_category=12&nav_id=130539

Istinomer, Radio Zrenjanin, 13. 2. 2008.

Fabrika vode ili fabrika magle

<https://www.istinomer.rs/izjava/fabrika-vode-ili-fabrika-magle/>

Program MISP IPA 2010

EU program podrške razvoju infrastrukture lokalne samouprave

http://www.misp-serbia.rs/?page_id=1854&lang=sr

Danas, 22. 04. 2012.

Potpisan Ugovor o izgradnji fabrike vode u Zrenjaninu

<https://www.danas.rs/ekonomija/potpisan-ugovor-o-izgradnji-fabrike-vode-u-zrenjaninu/>

Radio Slobodna Evropa, maj 2020.

Zrenjanin: 16 godina bez vode za piće

<https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod/30637314.html>

Radio Slobodna Evropa

Zrenjanin: 16 godina bez vode za piće

<https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod/30637314.html>

Politika, 19. 04. 2013.

Fabrika vode čeka garancije

<http://www.politika.rs/sr/clanak/255399/Srbija/Fabrike-vode-ceka-garancije>

Grad ZRENJANIN, 01.jul 2013.

Studija izvodljivosti - početni korak ka prečišćenim vodama i čistom Begeju u Zrenjaninu

<http://www.zrenjanin.rs/sr/vesti/2013/07/studija-izvodljivosti-pocetni-korak-ka-preciscenim-vodama-i-cistom-begeju-u-zrenjaninu>

Novosti, 05. 07. 2013.

Zrenjanin: Čuvena begejska voda sada opasna po život

<https://www.novosti.rs/vesti/srbija.73.html:442556-Zrenjanin-Cuvena-begejska-voda-sada-opasna-po-zivot>

Danas, 02. 02. 2014.

Čekajući državne garancije

<https://www.danas.rs/ekonomija/cekajuci-drzavne-garancije/>

INFO, 27.03.2014

Zrenjaninski vodovod raskida ugovor sa nemačkom kompanijom

<https://www.021.rs/story/Info/Srbija/78779/Zrenjaninski-vodovod-raskida-ugovor-sa-nemackom-kompanijom.html>

RTV, 28. 03. 2014.

Zrenjanin raskinuo ugovor o izgradnji fabrike vode

http://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/zrenjanin/zrenjanin-raskinuo-ugovor-o-izgradnji-fabrike-vode_473856.html

RTS, Vesti 02. 04. 2014.

Zrenjanin, u vodi 10 puta više arsena od dozvoljenog

<https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/1564474/zrenjanin-u-vodi-10-puta-vise-arsena-od-dozvoljenog.html>

Istinomer, 02. 12. 2014

Zrenjaninci na flaširanu vodu dnevno potroše 20.000 evra!

<https://www.istinomer.rs/ufokusu/zrenjaninci-na-flasiranu-vodu-dnevno-potrose-20-000-evra/>

Grad.Zrenjanin, 12. 02. 2015.

Grad Zrenjanin i "GruppoZilio": zaključen ugovor, kreće realizacija

<http://www.zrenjanin.rs/sr-lat/vesti/2015/02/grad-zrenjanin-i-gruppo-zilio-zakljucen-ugovor-krece-realizacija>

SANTOS, 24. 04. 2016.

Zbog otklanjanja kvara biće blokirana bitna saobraćajnica u Zrenjaninu

<http://rtvsantos.com/vesti/zbog-otklanjanja-kvara-bice-blokirana-bitna-saobracajnica-u-zrenjaninu/>

SANTOS, 08. 01. 2017.

Zbog havarije većih razmera, jedan deo grada ostao bez vode

<http://rtvsantos.com/vesti/zbog-havarije-vecih-razmera-jedan-deo-grada-ostao-bez-vode/>

ZRklik, 11. 01. 2017.

Završena kompletna oprema postrojenja za prečišćavanje vode

<http://www.zrklik.com/2017/01/završena-kompletna-oprema-postrojenja-za-preciscavanje-vode/>

ilovezrenjanin, 09. 02.2017.

Počinje montiranje opreme u budućoj fabrici vode

<https://ilovezrenjanin.com/aktuelno/pocinje-montiranje-opreme-u-buducjoj-fabrici-vode/>

Politika, 22. 02. 2017.

Zdrava voda u Zrenjaninu od aprila

<http://www.politika.rs/sr/clanak/374759/Zdrava-voda-u-Zrenjaninu-od-aprila>

ekapija, Beta | 12. 11. 2017.

Obustavljen rad novog postrojenja za prečišćavanje vode u Zrenjaninu - Izostanak dozvole košta investitore 4.000 EUR dnevno

<https://www.ekapija.com/news/1937598/obustavljen-rad-novog-postrojenja-za-preciscavanje-vode-u-zrenjaninu-izostanak-dozvole-kosta>

ekapija, Dnevnik | 10.01.2018.

Italijanski GruppoZilio tuži Ministarstvo zdravlja zbog zabrane rada fabrike vode u Zrenjaninu

<https://www.ekapija.com/news/1996219/italijanski-gruppo-zilio-tuzi-ministarstvo-zdravlja-zbog-zabrane-rada-fabrike-vode-u>

JAVNO, 20. 03. 2018.

Toksične slavine: arsen u vodi

<https://javno.rs/analiza/toksicne-slavine-arsen-u-vodi->

DW, 03. 04. 2018.

Voda takva kakva je

<https://www.dw.com/sr/voda-je-takva-kakva-je/a-43231383>

List Zrenjanin, 21. 06. 2018.

Tribina o vodosnabdevanju grada – kakva je voda koju nam isporučuju?

<https://listzrenjanin.com/tribina-o-vodosnabdevanju-grada-kakva-je-voda-koju-nam-isporucuju/>

Insajder, 07. 12. 2018.

Pitanje dana: Kada će Vlada rešiti problem sa fabrikom vode u Zrenjaninu?

<https://insajder.net/sr/sajt/pitanjedana/12788/Pitanje-dana-Kada-%C4%87e-Vlada-re%C5%A1iti-problem-sa-fabrikom-vode-u-Zrenjaninu.htm>

Voda kakva treba da bude, Nobel. 2019.

Kvalitet vode i voda koju pijemo. Arsen u vodi za piće

<http://www.nobel.rs/zagadjivaci.php>

Insajder, 05. 02. 2019.

Voda u Zrenjaninu i dalje neispravna, investitor tvrdi suprotno

<https://insajder.net/sr/sajt/tema/13370/>

ekapija, Tanjug | 11. 08. 2019.

VUČIĆ: 12 mlrd EUR za investicioni plan, ulaže se u komunalnu, saobraćajnu, energetska, digitalnu infrastrukturu i turizam

<https://www.ekapija.com/news/2598492/vucic-12-mlrd-eur-za-investicioni-plan-ulaze-se-u-komunalnu-saobracajnu>

N1, 06. 09. 2019.

Privatnoj fabrici vode 100 miliona iz budžeta, zrenjaninske vlasti tvrdile drugo

<https://rs.n1info.com/vesti/a523699-fabrici-vode-milioni-iz-budzeta-a-receno-da-zrenjaninci-postrojenje-nece-placati/>

List Zrenjanin, 26. 12. 2019.

O ekonomskim perspektivama, republičkim i gradskim investicijama, gradonačelnik Janjić

<https://listzrenjanin.com/novogodisnji-intervju-lista-zrenjanin-gradonacelnik-cedomir-janjic-o-ekonomskim-perspektivama-republickim-i-gradskim-investicijama/>

Istinomer, 28. 12. 2019.

Zrenjaninci i dalje bez pijaće vode, vodosnabdevanje od privatne fabrike preuzeo Vodovod

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/16512/>

Vlada RS, Aktivnosti premijera, 28. 12. 2019.

Програм «Србија 2025» вредан приближно 14 милијарди евра

<https://www.srbija.gov.rs/vest/435735/program-srbija-2025-vredan-priblizno-14-milijardi-evra.php>

Danas, 03. 01. 2020.

Država odustala od ideje da svi građani dobiju kanalizaciju

<https://www.danas.rs/ekonomija/drzava-odustala-od-ideje-da-svi-gradjani-dobiju-kanalizaciju/>

ekapija, N1, 05. 01. 2020.

Koliko ulaganje je potrebno da svi građani do 2025. godine dobiju kanalizaciju?

<https://www.ekapija.com/news/2742560/koliko-ulaganje-je-potrebno-da-svi-gradjani-do-2025-godine-dobiju-kanalizaciju>

Danas (Beta) 20. 01. 2020.

U Zrenjaninu voda za piće zabranjena već 16 godina

<https://www.danas.rs/drustvo/u-zrenjaninu-voda-za-pice-zabranjena-vec-16-godina>

N1, 24. 01. 2020.

Zrenjanin 16 godina bez ispravne vode, novo obećanje o početku rada fabrike

<https://rs.n1info.com/vesti/a563608-zrenjanin-16-godina-bez-ispravne-vode-novo-obecanje-o-pocetku-rada-fabrike/>

RSE, 13. 02. 2020.

Zrenjanin: Hapšenja zbog javnih nabavki vezanih za prečišćavanje vode

<https://www.slobodnaevropa.org/a/30432576.html>

Insajder, 13. 02. 2020.

Uhapšene tri osobe osumnjičene za malverzacije u vezi s fabrikom vode u Zrenjaninu

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/16920/>

KRIK, 13. 02. 2020.

MUP: Hapšenja u Zrenjaninu zbog malverzacija oko prečišćavanja vode

<https://www.krik.rs/mup-hapsenja-u-zrenjaninu-zbog-malverzacija-okolo-preciscavanja-vode/>

Insajder, 27. 02. 2020.

Transparentnost Srbija: Dokument Investicioni plan „Srbija 2025“ - ne postoji

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/17057/>

ListZrenjanin, 16. 04. 2020.

Slab pritisak u mreži, prekid vodosnabdevanja, havarija, nove analize vode – šta se sve proteklih dana desilo

<https://listzrenjanin.com/slab-pritisak-u-mrezi-prekid-vodosnabdevanja-havarija-nove-analize-vode-sta-se-sve-proteklih-dana-desilo/>

ZrenjaninDANAS, 07. 05. 2020.

Podnet zahtev za ukidanje zabrane upotrebe vode za piće

<https://www.zrenjanindanas.rs/podnet-zahtev-za-ukidanje-zabrane-upotrebe-vode-za-pice/>

RadioSlobodnaEvropa, 27. 05. 2020.

Zrenjanin još čeka čistu vodu: Godina šesnaesta

<https://www.slobodnaevropa.org/a/zrenjanin-voda-vodovod-izgradnja/30635340.html>

FoNet, 13. 08. 2020.

Vodovod Zrenjanin: Fabrika vode kriva za česte havarije na mreži

<https://www.danas.rs/drustvo/vodovod-zrenjanin-fabrika-vode-kriva-za-ceste-havarije-na-mrezi/>

Danas, 18. 08. 2020.

Izraelci ušli u vlasništvo fabrike vode u Zrenjaninu

<https://www.danas.rs/ekonomija/izraelci-usli-u-vlasnistvo-fabrike-vode-u-zrenjaninu/>

VESTI:Beta, 29. 09. 2020.

Zrenjanin se ponovo snabdeva preko fabrike vode, novi vlasnici postrojenja

<https://rs.n1info.com/vesti/a655291-zrenjanin-se-ponovo-snaddeva-preko-fabrike-vode-novi-vlasnici-postrojenja/>

nova.rs, 09. 10. 2020.

Država daje pare Linglongu za zagađivanje, šteta je ogromna

https://nova.rs/vesti/drustvo/drzava-daje-pare-linglongu-za-zagadivanje-steta-je-ogromna/?fbclid=IwAR2f7YSVTSXSgq4dkmP_Bsh5wBHRkWez97j7ix_HEdSn7TOv_2s4AflmAAg

Voice, 10. 10. 2020.

RERI: Pokrajinska vlast krši zakon,

Linglong mora da izradi jedinstvenu studiju uticaja na životnu sredinu

http://voice.org.rs/reri-pokrajinska-vlast-krsi-zakon-linglong-mora-da-izradi-jedinstvenu-studiju-uticaja-na-zivotnu-sredinu/?fbclid=IwAR2dUm6VnDeN9mvNQjpPw8Cw_tyu7G4OF5_u1YIZddQd-skCkwKcvfAYXh4

List Zrenjanin, 23. 10. 2020.

Izraelci i zvanično vlasnici zrenjaninske Fabrike vode

<https://www.ekapija.com/news/3048228/izraelci-i-zvanicno-vlasnici-zrenjaninske-fabrike-vode>

ILove Zrenjanin, 07. 11. 2020.

Odlukom Skupštine usvojen predlog Projekta tretmana otpadnih voda, formiran Gradski štab za vanredne situacije

<https://ilovezrenjanin.com/vesti-zrenjanin/odlukom-skupstine-usvojen-predlog-projekta-tretmana-otpadnih-voda-formiran-gradski-stab-za-vanredne-situacije/m>

RSE, 11. 11. 2020.

Kvalitet vode u Srbiji zabrinjava i EU

<https://www.slobodnaevropa.org/a/kvalitet-vode-za-pice-u-srbiji/30941026.html>

ZELENA-SRBIJA | 14. 11. 2020.

Radišić: Fabrika vode u Zrenjaninu predstavlja igranje životima i zdravljem ljudi

<https://beta.rs/zeleni-srbija/zs-srbija/136731-radisic-fabrika-vode-u-zrenjaninu-predstavlja-igranje-zivotima-i-zdravljem-ljudi>

N1, 14. 12. 2020.

Ne da im se – Zrenjaninci bez čiste vode, metan moguć uzrok havarije u fabrici

<https://rs.n1info.com/vesti/a683517-ne-da-im-se-zrenjanci-bez-ciste-vode-sumnja-se-da-je-metan-uzrok-havarije/>

Beta, 31.12. 2020.

Čeka se izveštaj stručne komisije o radu fabrike vode u Zrenjaninu

<https://www.danas.rs/ekonomija/ceka-se-izvestaj-strucne-komisije-o-radu-fabrike-vode-u-zrenjaninu/>

AUTONOMIJA, 23.12. 2020.

ŠTETA ZA ZRENJANIN. Grad koji ne mari za izvor života

https://www.autonomija.info/darko-sper-steta-za-zrenjanin.html?fbclid=IwAR1G4U4QNKPrwuYk-zt5iG1gBp-t5x1fkN0BlkHpyIGmSfNDX-vrWdg_pVE

JKP Vodovod i kanalizacija, Vesti, 22. 01. 2021.

Završen izveštaj stručne komisije o radu fabrike vode

<http://www.vikzr.rs/završen-izvestaj-strucne-komisije-o-radu-fabrike-vode/>

Insajder, 22. 01. 2021.

Komisija Vodovoda: Fabrika u Zrenjaninu nije ispunila nijedan uslov iz ugovora

<https://insajder.net/sr/sajt/vazno/22414/Komisija-Vodovoda-Fabrika-u-Zrenjaninu-nije-ispunila-nijedan-uslov-iz-ugovora.htm>

Danas: Beta, 26. 01. 2021.

Direktor Fabrike vode u Zrenjaninu odbacio izveštaj komisije kao netačan

<https://www.danas.rs/drustvo/direktor-fabrike-vode-u-zrenjaninu-odbacio-izvestaj-komisije-kao-netacan/>

Danas, 08. 02. 2021.

Apel radnika Fabrike vode u Zrenjaninu: Očigledno da neko od lokalnih moćnika hoće da preotme fabriku

<https://www.danas.rs/drustvo/apel-radnika-fabrike-vode-u-zrenjaninu-ocigledno-da-neko-od-lokalnih-mocnika-hoce-da-preotme-fabriku/>

Centar za politike emancipacije, 2016.

VODA JE ZAJEDNIČKO DOBRO

<https://www.rosalux.rs/bhs/centar-za-politike-emancipacije>

Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara ("Sl. glasnik RS", br. 33/2012)

Univerzitet NS, PMF depart. za hemiju | Naručilac: **Pokrajinski sekretarijat za nauku i tehnološki razvoj NS**, 2009.

Strategija vodosnabdevanja i zaštite voda u AP Vojvodini

<http://www.ekourbapv.vojvodina.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/sajt-strategija-vodosnabdevanja-i-zastite-voda-apv.pdf>

Radna grupa Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji, 17. 11. 2016.

ANALIZA: Mogućnosti Srbije za dostizanje standarda EU u oblasti upravljanja vodama

<https://www.eukonvent.org/aktuelno/analiza-mogucnosti-srbije-za-dostizanje-standarda-eu-u-oblasti-upravljanja-vodama>

Pravno informacioni sistem, ("Sl. glasnik RS", br. 3 od 18. 01. 2017.)

Strategija upravljanja vodama na teritoriji republike Srbije do 2034.

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2017/3/1/reg>

WHO and UNICEF Joint Monitoring Programme, (2017).

Progress on DrinkingWaterandSanitation, 2017 Updateand MDG Assessment, WHO factsheet

<https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/drinking-water>

Pravna i ekonomska izdanja, ("Sl. glasnik RS", br. 30/2010, 93/2012, 101/2016, 95/2018 i 95/2018 - dr. zakon)
ZAKON O VODAMA

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_vodama.html

Pravno informacijski sistem, ("Sl. glasnik RS", br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 - dr. zakon, 72/2009 - dr. zakon, 43/2011 - odluka US, 14/2016, 76/2018, 95/2018 - dr. zakon i 95/2018 - dr. zakon)

ZAKON O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2004/135/8/reg>

Pravno informacijski sistem, ("Sl. glasnik RS", br. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon i 47/2018)

ZAKON O LOKALNOJ SAMOUPRAVI

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2007/129/2/reg>

Pravno informacijski sistem, ("Sl. glasnik RS", br. 88/2011, 104/2016 i 95/2018)

ZAKON O KOMUNALNIM DELATNOSTIMA

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2011/88/2/reg>

Pravna i ekonomska izdanja, ("Sl. list SRJ", br. 42/98 i 44/99 i "Sl. glasnik RS", br. 28/2019)

PRAVILNIK O HIGIJENSKOJ ISPRAVNOSTI VODE ZA PIĆE

<https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-higijenskoj-ispavnosti-vode-pice.html>

Pravno informacijski sistem, ("Sl. glasnik RS", br. 15/2016 i 88/2019)

ZAKON O JAVNIM PREDUZEĆIMA

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_preduzecima.html

Pravna i ekonomska izdanja, ("Sl. list SRJ", br. 42/98 i 44/99 i "Sl. glasnik RS", br. 28/2019)

PRAVILNIK O HIGIJENSKOJ ISPRAVNOSTI VODE ZA PIĆE

<https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-higijenskoj-ispavnosti-vode-pice.html>

WHO, Keyfacts, 14. 06. 2019.

Drinking-water

<https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/drinking-water>

UN: Peace, dignity and equality on a healthy planet, 2019

UN: Water

<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water/>

water.org

The power of water

<https://water.org/our-impact/water-crisis/global-water-crisis/>

World Economic Forum (2020)

The Global Risks Report 2020

<https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2020>

<https://ourworldindata.org/water-access>

Pravna i ekonomska izdanja, ("Sl. glasnik RS", br. 128/2020)

ZAKON O MINISTARSTVIMA

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ministarstvima.html

EVROPSKI PARLAMENT I SAVET EVROPSKE UNIJE

DIREKTIVA EVROPSKOG PARLAMENTA I SAVETA 2000/60/EC

USPOSTAVLJANJE OKVIRA ZA DELOVANJE ZAJEDNICE U OBLASTI POLITIKE VODA, Luxembourg, 23. 10. 2000.

<http://www.rdvode.gov.rs/doc/dokumenta/direktive-eu/>

DIREKTIVA SAVETA 98/83/EC od 3. novembra 1998.

o kvalitetu vode namenjene za ljudsku potrošnju

DIREKTIVA 91-271-EEC od 21. maja 1991.

o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda

DIREKTIVA 91-676-EEC

o nitratima iz poljoprivrednih izvora

Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara,

2012 ("Sl. glasnik RS", br. 33/2012) Strategije održivog korišćenja prirodnih resursa.

2006. Izveštaj radne grupe za vodne resurse, Republička Direkcija za vode.

http://www.apps.org.rs/wp-content/uploads/strategije/Strategija_odrzivog%20koriscenja%20prirodnih%20resursa.pdf

Pregovaracka grupa27.gov.rs

Status i planovi prenošenja i sprovođenja pravnih tekovina EU za poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promene.

http://www.pregovarackagrupa27.gov.rs/?wpfb_dl=69.

FACTSHEET WATER - FactsandFiguresThisworksupportsthefollowing UN SustainableDevelopmentGoals
Providingsafedinkingwater

<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs391/en/>

IPA Nationalprogrammes

EnvironmentandClimateChangeSector.

http://www.europa.rs/upload/documents/20140321/IPA%202013_023621_09_RS_%20Environment%20and%20Climate%20Change%20Sector.doc.

Fiskalni Savet Republike Srbije

Strateške preporuke za budžet i fiskalnu politiku u 2020. godini

<http://fiskalnisavet.rs/latinica/analize-stavovi-predlozi.php>

Direktiva o vodama, 23. 10. 2000, Luksemburg

Integralni prevod direktive Evropskog Parlamenta i Saveta 2000/60/EC o uspostavljanju okvira delovanja Zajednice u oblasti politike voda

http://www.sepa.gov.rs/download/strano/OkvirnaDirektivaOvodamaEU_prectekst.pdf

Pravno informacioni sistem ("Sl. glasnik RS", br. 128/2020)

ZAKON O MINISTARSTVIMA

https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_ministarstvima.html

Pravno informacioni sistem („Službeni list S F R Jugoslavije“, godina XXX, broj 9, Beograd, 21. 02. 1974.)

Ustav SFRJ 1974

Pravno informacioni sistem ("Sl. glasnik RS", br. 30/2010)

ZAKON O VODAMA (2010)

Pravno informacioni sistem ("Sl. glasnik RS", br. 93/2012)

ZAKON O VODAMA (2012)

Pravno informacioni sistem ("Sl. glasnik RS", br. 101/2016)

ZAKON O VODAMA (2016)

Pravno informacioni sistem ("Sl. glasnik RS", br. 95/2018 i 95/2018 - dr. zakon)

ZAKON O IZMENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O VODAMA (2018)

SCIndeks - CEON/CEES, Pravo - teorija i praksa 1999, vol. 16, br. 11, str. 23-36

Vodno pravo u SR Jugoslaviji

<http://scindeks.ceon.rs/article.aspx?artid=0352-37139911023P>

Pravno informacioni sistem ("Sl. glasnik RS", 135/2004-29, 36/2009-144, 36/2009-115 (dr.zakon), 72/2009-164 (dr.zakon), 43/2011-88 (US), 14/2016-3, 76/2018-3, 95/2018-267 (dr.zakon).

Zakon o zaštiti životne sredine:

<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2004/135/8/reg>

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Republička direkcija za vode

Direktive EU

<http://www.rdvode.gov.rs/lat/direktive-eu.php>

Pravna i ekonomska izdanja ("Sl. list SRJ", br. 42/98 i 44/99 i "Sl. glasnik RS", br. 28/2019)

PRAVILNIK O HIGIJENSKOJ ISPRAVNOSTI VODE ZA PIĆE

<https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik-higijenskoj-ispavnosti-vode-pice.html>

TEHNOLOGIJA HRANE

Tehnologija vode I tehnologija napojne vode, Priručnik 1984. Savez energetičara SR Srbije

<https://www.tehnologijahrane.com/knjiga/tehnologija-vode-i-tehnologija-napojne-vode>

Balkan greenenergynews, 13. 05. 2019.

Novim Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti vode za piće povećane dozvoljene količine amonijaka, bora, hlorida i natrijuma

<https://balkangreenenergynews.com/rs/novim-pravilnikom-o-higijenskoj-ispavnosti-vode-za-pice-povecane-dozvoljene-kolicine-amonijaka-bora-hlorida-i-natrijuma/>

WHO, Key facts, 15. 02. 2018.

Arsenic

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/arsenic>

UN

WATER

<https://www.un.org/en/sections/issues-depth/water>

NGWA: TheGroundwaterAssociation

Information on Earth'sWater

<https://www.ngwa.org/what-is-groundwater/About-groundwater/information-on-earths-water#:~:text=The%20earth%20has%20an%20abundance,and%20floating%20in%20the%20atmosphere>

UN

Resolution adopted by the General Assembly: 64/292. The human right to water and sanitation

<https://www.refworld.org/docid/4cc926b02.html>

FISKALNI SAVET

Analize, stavovi i predlozi

<http://fiskalnisavet.rs/latinica/analize-stavovi-predlozi.php>

EUROPEAN COMISSION

COMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Serbia 2020 Report, Brussels 6. 10. 2020.

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/serbia_report_2020.pdf

Intervjui: **Dušan Kokot, Branislav Markuš, Milica Lupšor**

